

ქართველი
გზურიძე

საქართველო

I სურათი	114
II მელა. ლექსი. შ. მღვიმეჯისა	115
III მეგობრის განთავისუფლება. შ — ს	— 117
IV ირმის ნახტომი. ზლაპარი დ. ნ ტალსტავისა თარგმანი ტასისი	118
V მარტი ლექსი ას.—ჩეკურაშვილისა	120
VI დატუსადებული ბუღბუღი, ჯადო გეგეჭკორისა	121
VII ჯეჯილს. ლექსი ბ. გელასი	127
XIII ქადა—ნორვეგიული ზლაპარი ასბერნსონისა თარგმ. ან. წერეთლისა	129
IX ჭია მია იფანე ელიაშვილისა	135
X წერილმანი: გამოცანები, შარადა, სახუმარო გასარ- თობი	138
XI ჯეჯილის იუბილენი ქუთაისში და ლექსები	140
—	
XII გაზაფხულის პირი დ. თურდოსშირეჯისა	144
XIII ობოლი ლექსი ჯადო გეგეჭკორისა	150
XIV საწყალი ნონია, (დასასრული) ეკ. გაბაშვილისა	151
XV ტყე ცხელ ქვეყნებში. ად. ჭიჭინაძისა	157
XVI მეგობარი „გოშია“ მოთხ. ვილდენბრუნისა თარგ. ერ. ფ.—სი	161
XVII სხვა და სხვა აშბები	167
XVIII საქართველოს ისტორია შედგენილი ს. გორგაძისაგან	17

მიიღება ხელის მოწერა

1910 წლის

„შ ე შ ი ლ ზ ე“

საქმიანობა ნახატებისა ქართული

იხარდე მწვანე ჯეჯილო,
დაბურდი, გახდი ყანაო!..
ი. დ.

შარტი, 1910

◀ წელიწადი მეოცდაერთე ▶

თ ფ ი ლ ი ს ი
ელექტრომბეჭდველი აზს. „სრომა“, რუსსკაია ქუჩა, № 3.
1910

ნახატს დააცქერდით და ამბავი დაძიწერეთ.

მელა.

აქათმეძი შეეჩვია
თურმე ერთი დიდი მელა,
დედლები და ვკინსილები
ჩუმად ზიდა ნელა-ნელა.

* * *
არც ვარბიებს იწუნებდა
ჭროლა იყო თუ ველ-ჭრელა;
გამხდარი და ჩამწვერული
ერთი იყო მისთვის უველა.

* * *
ვარ შეუტეეს ვარბაფერი,
საქმე ისე გააძნელა;
მაძინ გადავა მელა განსე
როცა ქონა გაისქელა.

* * *
უველა იძას იძასოდა:
დამღუპველი არის მერა.
შინაურძაც, გარეულძაც
მართლა აკი დაიჯერა!!

* * *
მერას თოფი დაუძხადეს,
იცინოდა ცრუპენტელა:

ვისა ჭკლავენ სულელები,
 განა ისუ ძალსე ბნელა?!

* * *

ულვაშებში ჩაიღიმა,
 ცბიერულად ჩახველა...
 მერე მოჭკლეს უბედური,
 დაუსჯელი დარჩა მელა.

ზ. მღვიმელი.

მეგობრის განთავისუფლება.

ილიკზე რამოდენიმე ჭიანჭველს მიცოცავდა. კაცმა ერთ ჭიანჭველას სვედიან თიხის ნახერი დაადო, ისე კი, რომ ჭიანჭველას თუძცა თავი უჩანდა, მაგრამ გამოცოცება კი არ შეეძლო. ბევრმა ჭიანჭველებმა გა-

უარეს გვერდით და კი ვერ შეაძინიეს რა განსაცდელში იყო მათი მეგობარი. ბოლოს ერთმა ჭიანჭველამ დაინახა, მიცოცდა მასთან და მოისურვა თიხის გადაგორება, მაგრამ ვერ შესძლია, ძალა არა-ჰქონდა. მაშინ საჩქაროთ წავიდა და მოიუხანა ოციოდე სხვა ჭიანჭველები. ამ ჭიანჭველებმა ცოტ-ცოტა ჩამოაცადეს თიხა და განთავისუფლეს თავიანთი მეგობარი.

„ირმის ნახტომი“

ზ ლ ა პ ა რ ი *)

რთხელ, დიდი ხანია მას აქეთ, დედაძიწაზე დადგა გვალვა: მდინარეები, წუბროები, ჭეები გაშრა; ხეები, ბუჩქნარები, ბაღახეები—სულ გახმა. წუბრუილით იხოცებოდენ ადამიანებიც და ცხოველებიც.

ერთ საღამო ჟამს, ჰატარა გოგონა ხის ჯამით ხელში გამოვიდა სასლიდან, ავითძოფი დედისთვის უნდა ეძოვნა დასალევი წუბლი. ეძაწვილმა წუბლი ვერსად ვერ იძოვა, დაღალული გაწვა მინდორში ბაღახე და ჩაეძინა. როდესაც გამოეღვიძა და ჯამს ხელი მოჰკიდა—წუბლი კინაღამ დააგცია. ჯამი საესე იყო სუფთა, ანკარა წუბლით. ეძაწვილს გაესარდა, უნდა დაეღია, მატრამ მოაგონდა, რომ დედას არ ეყოფა და ჯამით ხელში გაიქცა სასლისაკენ. გოგონა სასლში

*) ეს ზღაპარი კოვისისაა ლ. ნ. ტოლსტოისაგან გადმოღებულია და სახელათ ჰქვიან „Большая медведица“.

დაბრუნებას ისე ჩქარობდა, რომ ვერ შეამჩნია გორ ფეხქვეშ ებღიანებოდა ზატარა ძაღლი. ბავშვმა წაიბორძიკა და ჯამი სელიდან გაუვარდა. ძაღლმა წმუკუნი დაიწყო.

ემაწვილმა სტაცა ჯამს სელი. ის დარწმუნებული იყო, რომ წყალი დაიკცა. მაგრამ წყალი ჯამში ისევ ისე ხელუხლებლათ იღვა. ემაწვილმა სელის გულსე და ისხა წყალი და გაუძვირა ძაღლს, იმან ერთ წამს ას-ლაშა წყალი და გამხიარულდა. როდესაც გოგონამ სელ ახლათ მოჰკიდა ჯამს სელი—ის ჯამი უცბათ ვერცხლის ჯამათ გადაიქცა.

გოგონამ მოიტანა ჯამი სახლში და დედას მიაწოდა. დედამ უთხრა: მე მაინც აღარა შემეყვლება, მოსაკვდომი ვარ, სჯობია შენ თვითონ დალიო. და ჯამი ემაწვილს არ გამოართვა. იმავე წამს ვერცხლის ჯამი ოქროს ჯამათ გარდაიქცა.

გოგონა კვდებოდა წყურვილით და ის იყო ჯამი ზირთან მიიტანა, რომ კარი გაიღო და შემოვიდა ვინ-მე მწირი და სთხოვა წყალი. გოგონამ თვითონ ნურწვივი გადაელაშა და მწირს ჯამით წყალი მიაწოდა. უცბათ ჯამსე გახნდა შვიდი დიდი ძვირუფასი თვალი და იქიდან გადმოხეთქა ანკარა სუფთა წყალმა.

შვიდი ძვირუფასი თვალი კი სულ ძაღლა, ძაღლა წავიდა და ცახე გადაიკცა „ირმის ნახტომი“ ვარსკვლავათ.

მ ა რ ტ ი

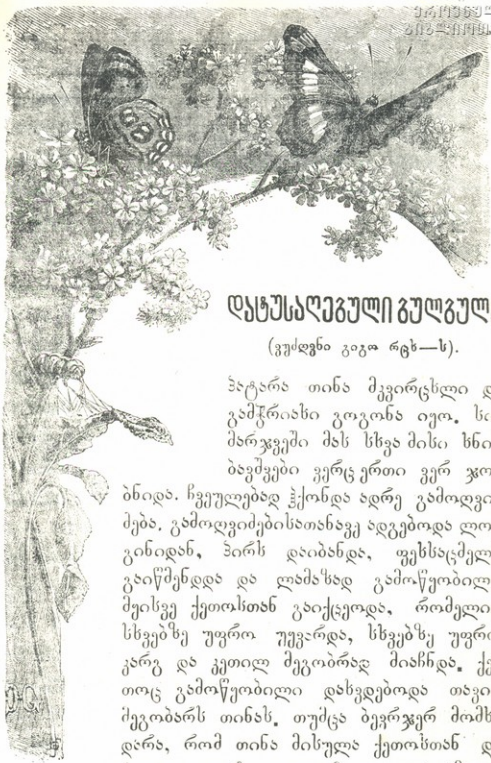
მარტი დაღვა, გასაფხულდა
და ბუნება შეიცვალა,
ჩიტმა, გვრიტმა, ჩიტუნებმა
უველამ ფერი შეიცვალა.

უველამ ერთობ აიტაცა
მუშაობის განახლებამ:
სტუნვა, ცმუკვა და გალობა
ისმის ერთობ უველამ მხრიდან.

ტყემ კოკორი გაიშალა
და მინდორი მთლად ამწვანდა,
და ჯეჯილიც სასხას ფრადა
საამურად აბიბინდა.

ახ. ჩეკურაშვილი,

დასუსაღებელი გულგული

(გუძღვნი გიგო რგზ—ს).

ზატარა თინა მკვირცხლი და
 გამჭრინდი გოგონა იყო. სი-
 მარჯვეში მას სხვა მისი ხნის
 ბავშვები ვერც ერთი ვერ ჯო-
 ბნიდა. ჩვეულებად ჰქონდა ადრე გამოღვი-
 ძება. გამოღვიძებისათნავე ადგებოდა ლო-
 გინიდან, ზირს დაიბანდა, ფეხსაცმელს
 გაიწმენდა და ლამაზად გამოწყობილი
 ძეისვე ქეთოსთან გაიქცეოდა, რომელიც
 სხვებსე უფრო უყვარდა, სხვებსე უფრო
 კარგ და კეთილ შეგობობად მიანიდა. ქე-
 თოს გამოწყობილი დახვდებოდა თავის
 შეგობარს თინას. თუძცა ბევრჯერ მოძ-
 დარა, რომ თინა მისულა ქეთოსთან და
 ქეთო-კი ჯერ კიდევ არ ეოფილა ამდგა-

რი; მაგრამ ასე იყო ზირველ ხანებში, სანამ ქეთო
 დაეწვეოდა ადრე ადგომას.

* *

სასიამოვნო დილა იყო. მხეს თვისი ჰირველი სსი-
 ვები შორს მთაში გადაეტყუორცნა. ოდნავ ისმოდა მთი-
 დან გადმომსკდარის, მოხუსხუსე ნაკადულის ბუტბუ-
 ტი, ჩსრიალი. ჰაერი საამო სურნელებათ იყო გა-
 ქდენთილი. შაში კისკისობდა, ბულებული სტვენდა,
 მერცხალი კიკჭიკობდა და უმანკო მტრედი თავის ჰა-
 ტარა სახლის მზგავს სას ბუდეში ტკბილად ღუღუ-
 ნებდა!

ჰაწია თინას იღლიაში წიგნი ამოედო და, რა-
 დგანაც გაკეთილი კარგად ჰქონდა დასწავლილი, მსი-
 არულად და სიმარჯვით გადაირბინა თავის სახლის
 ეზო და შეაღო ქეთოს ეზოს ჭიშკარი, რომ ჩვეულებ-
 ბისამებრ ქეთო გამოეძახნა და მასთან ერთად წასუ-
 ლიყო სასწავლებელში. როდესაც თინამ ოდის აივან-
 ზე ფესი შესდგა, მაშინვე შემოესმა გალიაში დატყვე-
 ვებული ბულებულის სევდიანი გალობა; გალია აიჯ-
 ნის ბოლოს იყო ჩამოკიდული. თინა შეკრთა; მას
 ბევრჯერ ენასა ბულებული, ბევრჯერ გაეგონა მისი
 ხან ტკბილი და ნახი, ხან სევდიანი და მწუხარე სიმ-
 ღერები, მაგრამ ამ დილით-კი ბულებულის სევდიანი
 სიმღერა ღრმად ჩასწვდა გულში; მიუახლოვდა და
 დაუწყო ცქერა, თინა თვალს არ ამორებდა. იგი მას
 ხან სიუვარულით და ხან სიბრალულით შესცქეროდა.
 ბულებულმა სიმღერა შესწუვიტა და მიაჩერდა თინას.

— რად მიუერებ, ჩემო ჰაწია, ეგრე ახელებულად,

ქართული
მეცნიერება

—უთხრა ბულებულმა.—იქნებ გიკვირს, რომ ლიაში ვარ დაძწევდელი და ჩემი სიმღერის სმა ამ ჰაწია ეზოს ვერ განცილებია და, ძველებურად არ გა- ისმის მთაში, სევ-ხუვში, კლდეში და ღრუში? მიტომ ვსტირი და მიტომ არის ჩემი სიმღერა სევდიანი, რომ მომისწეს თავისუფლება. შენ, ჩემო კარგო, სულ ჰა- წია იუაუ და ის დღეები არ გეხსომება, როდესაც მე თავისუფლად შექმელო ფრენა-ნაპარდი, სტევენა და გა- ლლობა. სინაბრულით ვიგონებ იმ დღეებს. მახსოვს, რო- დესაც ჯერ კიდევ ახალ-გაზრდად, თავისუფალმა, ლაღ- მა და ნაწმა ჩიტუნამ, მთის ძირში ქორფად გაშლილი ვარდი დავინახე. მე იმას მთელი არსებით ვამკობდი ლექსებით, ვუძღვრდი, ვუსტკვენდი და ზედ დავეუფდი; თავს ვეველებოდი და მთელ ქვეყანას შერჩივნი იგი.

წარმოიდგინე ასეთი სურათი: დიღაა, გაზაფხუ- ლის ჰიზობ და მზე ფართეთ ანათებს; იმ მთის ძირ- ში, რომელიც კენწეროზე თოვლით არის მოფენილი, ქორფად გაშლილა ვარდი, რომლის ნაწს ფოთლებს დილის ციური ცვარი დაჰკურებია. გვერდით კლდეა, კლდის ძირში მდინარე ღრიალით გარბის: შეუხოვა- რია, წინ ვერა-რა დაუდგება. მეც იმ მდინარესავით შეუხოვარი ვარ, თავისუფალი, ხელს არავინ მიძლის; სადაც მსურს იქ გავეფრინდები, ვინაც მსურს იმას ვუძღვრებ, სადაც მსურს იქ გავიჩენ ბინას, ვინაც მსურს ის შევეარება. აი, გადმოვფრინდი მთიდან, ძირს ჩამოვე- შვი, მიუახლოვდი ვარდს, რადგან მისმა სილამაზემ

ძომნიბლა, ოცნებამ მუისვე ფრთები გაძალა და ვარდს ტებილად დაუძღერე. ვარდმა ნაცვლად ციური ცვრები ძანკურა, გაძიღიძა, უფრო გაძიძალა, გალამხდა და ეძხით აივსო. მე ბედნიერად ვთვლიდი თავს!

სხვა მხრითაც ვეველაჟრით უზრუნველ-ყოფილი ვიუავი. ძართალია, ძდიღარი თავის დღეში არ ვუოფილვარ, ძაგრამ არც ღარიბი ვიუავი. ვრცელა ეს ქვეყანა: არ ძაკლდა საჭმელ-სახმელი, არ ძაკლდა ბინა და სახლ-კარბი. ძაგრამ გაჭქრა ეს საამო დღეები, გაჭქრა სინარული და გულში ძის ნაცვლად სვედამ დაისადგურა. როგორ შევიძლო, ჩემო კარგო, გაღიაში დატევევებულმა, თავისუფლება ძოკლებულმა, სინარულის გამოჩენა? როგორ შევიძლო შეტეველად ძღერა, ტებილად გაღობა და გრძობით სტყენა, თუ თავისუფალი აღარ ვიქენი, თუ ვარდთან არ ვიუავ ახლო თუ ძისი სინარულით არ ვიძინარულე, თუ ძის ტანჯვით მეც არ დავიტანჯე? დღეს ძმვენიერი დღე არის, გრილა. მე ამ ვიწრო გაღიაში სული მესუთება, სსვები-კი თავისუფლად დაფრინავენ და მნიარულად ძღერინან. დანე, ჩემი ძმა, ბუღბული რა რიგ სტყენს, თავის ვარდს დაჭეეფს, ძან უძღერს, ეტრფილება; უური დაუგდე ძერცხლის ტებილ ჭიკჭიკს. გესძის ძაძვის კისკისი? მე-კი, მე... რა დავაძავე, მე არავინ ძომიკლავს, ერთი ცუდი სიტყვა არავისთვის ძითქვამს, სსვისთვის ავი გულძიაც არ გაძიტარებია, ვაეავი ჩემთვის, სსვან არას ვართძევიდი, რაც მქონდა

ეკელაფერი ბუნებიდან უსჯად ქონდა მოცემული ^{ქვემოთ} მისი თუ დანაშაულობად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ მე ვარდი მიუვარდა. შემურდათ იგი ჩემთვის. ამ კაცის სულმა მასში გამხვია და აი, ამ გაღიაში მხდიან სულს. თუცა საჭმელს უსჯად მასწავლიან და სასძულსაც არ მაკლებენ, მაგრამ ეს, აბა დასერილ, სუვდით სავსე გულის, როგორ განმიკურნავს! მე ამ გაღიაში ვდები მარტობით, უტოლ-ამხანაგოდ, უმეგობროდ და ჩემი ვარდი-კი იქ ჭვნება; გული მომიკლა ტყვეობამ, სული შემისუთა გალიის სივიწროემ! — ოხვრით დაათვა ბუღბულმა და თვალიდან ცრემლის კურცხლები გადმოუშვა.

თინა გაშეშებული იდგა და არ იცოდა რა ექნა, რითი მიშველებოდა ბუღბულს. ცრემლები რომ დაუნახა, მასაც გული აემდურა და ჩუმი ქვითანი მიართო.

— რა ექნა, რა მოგიხერსო? — ჰკითხა თვალცრემლიანმა თინამ.

— გალიის კარი გაძილე, ჩემო კარგო, — უნასუსა ბუღბულმა. — დაგლოცავ, ღმერთს შევავედრებ შენს თავს, რომ კარგი ქალი და შვილების სასახელო დედა გამოგიყვანოს.

თინას მეტის-მეტად აღემრა სურვილი ბუღბულის ტყვეობიდან განთავისუფლებისა. ბუღბულის ამ სიტყვებმა მასზე ძლიერ იმოქმედეს.

— თანავიგრობობ, ჩემო ახალა მეგობარო; ვი-

ცი ქეთო და ქეთოს ძმობლები გამიჯავრდებიან, კრძალნი
 გრამ მე მანც ვერ მოვიხუენებ, თუ არ გაცანთავინს
 ფლე — უთხრა თინამ, შესდგა მოაჯირსე, გალიის კა-
 რებს ხელი შეუწვდინა და გააღო.

— გამადლობ. — უსომოდ გამადლობ, — უთხრა ბულ-
 ბულმა და გაჭფრინდა; შესალისდა, შეტორტმანდა, ჩა-
 მოჯდა იქვე ტირიფის ხესე და ხალისიანად მოჭკვა
 გალობას.

თინა დიდ-ხანს უეურობდა ამ გასაოცებელ სურათს,
 ბულბულის სისარელისაგან ტორტმანტს და მასაც
 გული სისარულით კვსებოდა.

ლადო გეგეჭკორი.

ჯეჯილს.

(„იუბილეის გამო.“ *)

იბიებს მწვანე მინდორი,
 ჯეჯილი, ლურჯ-კაბიანი,
 ფრთებ გაშლილი და ძაღსაზი
 ცქრიალა თვალუბიანი.
 სსივი ციმციმა, ნარნარი
 ქორუა ფრთებს ჩაჭკონება.
 ნიავი დაჭკრის ნორჩ უნას,
 საამო ისმის სმებია;
 „ისარდე, მწვანე ჯეჯილო,

დაზურდი, გახდი უნაო,
 იკურთხოს იმის მარჯვენა,
 ვინც გთესა, მოგიუწანაო.“

ჭიკჭიკი ისმის საამო
 ძაღსაზი ჩიტუნებისა;
 მწეერიც ჯეჯილში გოგმანობს
 ბანის შიმცეში სმებისა:

„საძღლდი, თავი დაისნი,
 ჯეჯილო, ნორჩო უნაო,
 იკურთხოს იმის მარჯვენა,
 ვინც გთესა, მოგიუწანაო!“

სოფლის ჰატარა დათიკომ
 მდინარით ამოიბინა,

*) ეს ლექსი დაბეჭდილი იყო თოთხმეტ თებერვალს „სხივში.“

და ჯეჯილს სელი შესო,
 მოჭერიფა, ვერ მოითძინა,
 მოჭკურცხლა გახარებულმა,
 მამა მისს მიურბენანა.

მამამ სთქვა: „ნორხო ჯეჯილო,
 დაზურდი, გახდი ენაო,
 იკურთხოს იმის მარჯვენა,
 ვინც გთესა, მოგიუგანაო.

მიუვარხარ, მწვანე ჯეჯილო,
 შენს ახლო დაუბადეო,
 შენს ახლო ზირი ვიბახე,
 აუბადლდი, ავიხარდეო,
 შენმა ცქრიალა თვალემა,
 მასწავლეს სწორათ ცქერათ.

შენმა ბიბინმა, შრიალმა —
 ტკბილი ხმა, ტკბილათ მღერათ.
 და შეც გისურვებ ჯეჯილო,
 „აბადლდე, გახდე ენაო,
 იკურთხოს იმის მარჯვენა,
 ვინც გთესა მოგიუგანაო!“

ბ. გელა.

ქ ა ლ ა .

(ხორეგეიული ზღაპარი ასბერნსონისა.)

ეო და ზრბ იეო რბ, იეო ერთი დედბ-ბე-
 რი. მბს ჭებუდბ შებიდი დამბეული ბვილი.
 ამ დებბ-ბებრბ გბმობცსო ქბდბ. ქბდბ შბვი ფქვილისბ
 იეო, კბც'სე მბქენიურბდ გბღვივდბ. ისეთი დბბრბწუ-
 ლი, ისეთი ფუნთუბბ დბდგბ, რომ სწორეთ სბსიბმბ-
 ვნო სბსბხბვი იეო, ებბწვილები შებმბეხბვიენ ცეცხლს
 დბ ცბუკუნით უეურბებდენ. ბბბუბც კი დბბმბ ქებბბკე-
 ბიბბნ დბ მიუბსლოვდბ ცეცხლს.

— დედილო. მბსხბვე კბმო, რომ იცობდე რბნბი-
 რბდ მბიბნ, თქვბ ერთბბ ებბწვილთბგბნბბ.

— ჩემო კბრგო დედილო! მეც .. თქვბ მეორებმ.

— ჩემო კბრგო, ნბქებო დედილო! მეც... ჩბმობ-
 რთვბ სიტევბ მესბმებ.

— ჩემო კბრგო, ნბქებო, სბუვბრელო დედილო!
 მეც მინდბ... მეჭებირბ მეოთხებმ.

— ჩემო კბრგო, ნბქებო, სბუვბრელო დბ ტები-
 ლო დედილო! მბბბბსბ მესუთებმ.

— ჩემო კბრგო, ნბქებო, სბუვბრელო, ტებილო
 დბ ბვირფბსო დედილო! მე რბლბს მეუბნები, მიუგო
 სიტევბ მეექვსებმ.

— ჩემო კბრგო, ნბქებო, სბუვბრელო, ტებილო,

ძვირფასო და კეთილო დედილო! შეც მინდა .. შესძახე მეშვიდემ.

ასე უველა შვიდი შვალი ესვეწებოდა დედას გვერდს გვანასყო. ბავშვები საშინლათ მშიერნი და გონიერნი იუვენ.

— კარგი, კარგი, შვილებო. ცოტა მოიოძინეთ, ქადა გადბორუნდება, უთხრა დედამ. ამას უნდა ეთქვა: როცა ქადას გადავბორუნებო—მაშინ გაწმევეთო უველას..—შესედეთ ერთი რა გაღვივებულა და დაბრავსული.

ქადამ გაიგო ლაპარაკი, შეძინდა და თავის თავად გადბორუნდა, უცადა კეციდან გადმოსტომას, მაგრამ ისევე შედ დაზარდა. მერე რა! ისევე იმ გვერდსე. ნმცხლმა მოსწვა, განსმო, მაგრამ ქადამ ამდენი კცადა,

რომ იატაკზე გადმოსტა, მაშინვე ურძის თვალივით კარებში გავორდა, მერე კხასედაც გადავიდა.

— ოი, ოი, ეს რა დაგვემართა! და დედებერი კე-
 ცით და სკეცით ხელში ქადას გამოუდგა, თან წინ
 გაიგდო ზატარა შვილი—მზარეული. შვილები დედას
 უკან გამოუდგენ. ბაბუაც არ ჩამორჩათ.

— დაცა! შედექი! დაიჭირეთ, ვინა ხართ ქრი-
 სტიანები! უვიროდენ და ერთი მეორეს არ აცლიდენ.
 უნდოდათ ქადას მისწეოდენ.

ქადა კი შირბის და შირბის თავისთვის, ისე გაჭ-
 ქრა, რომ კვალიც არ დაახნია, მღვერებზე ერთი ათად
 სწრაფად შირბოდა.

გაგორდა, გაგორდა ქადა და უცბათ გლეხს წა-
 აწედა.

— გამარჯვება, ქადავ! უთხრა გლეხმა.

— გაგიმარჯოს, ბეჩავო გლეხო! უპასუხა ქადამ.

— ლამაზო, დაბრაწულო ქადავ, ნუ ჩქარობ, სად
 მიდინარ. მოიცადე შეგჭამო, უთხრა გლეხმა.

— მე თავი დავაღწიე დედა-ბერს, ბაბუას, შვიდ
 ჩხავანა ემაწვილს, შენც ავაცდენ თავს, ბეჩავო გლე-
 ხო! მიუგო ქადამ და გაგორდა—გაგორდა შორს...

უცბათ ქათამი შეხვდა.

— გამარჯვება, ქადავ! უთხრა ქათამმა.

— გაგიმარჯოს, ქოჩორა—კაკანავ! უპასუხა ქა-
 დამ.

— ლამაზო, დაბრაწულო ქადავ, ნუ ჩქარობ, სად
 მიდინარ, მოიცადე შეგჭამო, უთხრა ქათამმა.

— მე თავი დავაღწიე დედა-ბერს, ბაბუას, შვიდ

ჩხაუნა ემაწვილს, ბეჩავი გლეხი მოვიძორე, მუხრანში,
რა თქმა უნდა, ქორბორ—კაკანავ, ადვილათ მოგიცილებ.
და ქადა გაგორდა—გაგორდა შორს...

დახვდა მამალი.

— გამარჯვება ქადავ! უთხრა მამალმა.

— გაგიძარჯვოს, მამლო, წითელ—ბიბილოანო!
მიუგო ქადამ.

— ლამაზო, დაბრაწულო ქადავ, ნუ ჩქარობ, სად
მიდიხარ, მოიცადე, მინდა შეგჭამო. ეუბნება მამალი.

— მე თავი დავაღწიე დედა-ბერს, ბაბუას, შვიდ
ჩხაუნა ემაწვილს, ბეჩავ-გლეხს, ქორბორ-კაკანა ქა-
თამი მოვიძორე. შენ სომ წითელ, — ბიბილოანო მამა-
ლო ადვილათ მოგიძორებ? და გაგორდა—გაგორდა
შორს, შორს... რაც ძალა ჰქონდა.

მერე შესვდა იხვი.

— გამარჯვება, ქადავ! უთხრა იხვმა.

— გაგიძარჯვოს, ჭეუჭალა იხვო, უთხრა ქადამ.

— ლამაზო, დაბრაწულო ქადავ! ნუ ჩქარობ, სად
მიდიხარ! მოიცადე, მინდა შეგჭამო, უთხრა იხვმა.

— მე თავი დავაღწიე დედა-ბერს, ბაბუას, შვიდ
ჩხაუნა ემაწვილს, ბეჩავ გლეხს, ქორბორ-კაკანა ქა-
თამს, წითელ—ბიბილოანო მამალიც მოვიძორე, შენც,
ჭეუჭალა იხვო, ადვილათ მოგიძორებ! და გაგორდა—
გაგორდა ქადა შორს, რაც ძალა ჰქონდა.

ახლა შესვდა ბატი.

— გამარჯვება ქადავ! უთხრა ბატმა.

— გაგიძარჯვოს ტვინ-თხელა ბატო! უპასუხა ქადაძე.

— ლამაზო, დაბრახულო ქადავ, ნუ ჩქარობ, სად გეშურება, მოიცადე, მინდა შეგჭამო, უთხრა ბატმა.

— მე თავი დავაღწიე დედა—ბერს, ბაბუას, შვიდ ჩხავანა ემაწვილს, ბეჩავ გლეხს, ქოჩორა-კაკანა ქათამს, წითელ ბიბილოან მამალს. ჭეუჭალა იხვიც მოვიძორე და შენც, ტვინ-თხელა ბატო, ადვილათ მოვიძორებ,—და გაგორდა—გაგორდა ქადა შორს, შორს... ბოლოს წააწვდა დედა-ბატს.

გამძარჯვება ქადავ! უთხრა დედა-ბატმა.

— გაგიძარჯვოს, ბავბავა ბატო! უპასუხა ქადაძე.

— ლამაზო, დაბრახულო ქადავ! ნუ ჩქარობ, სად მიდინარ, მოიცადე მინდა შეგჭამო, უთხრა დედა-ბატმა.

— მე თავი დავაღწიე დედა-ბერს, ბაბუას, შვიდ ჩხავანა ემაწვილს, დაბეჩავებულ გლეხს, ქოჩორა-კაკანა ქათამს, წითელ-ბიბილოან მამალს, ჭეუჭალა იხვს, მოვიძორე შენი ძმობილი ტვინ-თხელა ბატი და შენც, ბავბავავ, ადვილათ მოვიძორებ . . და გაგორდა—გაგორდა ქადა შორს, შორს..

ესლა კი შესვდა გოჭს.

-- გამძარჯვება, ქადავ! უთხრა გოჭმა.

— გაგიძარჯვოს, ჰირ მურტალო გოჭო! უპასუხა ქადაძე.

და რაც ძალი-და ღონე ჰქონდა გაგორდა.

— მოიცადე, რასა ჩქარობ? უთხრა გოჭმა—ნელა, ნელა, დაძვიდებით ერთად წავიდეთ... ტყეში თურმე რადც ამბავია?

— მართლა და რა ძეგქარება? დაეთანსება ^{ქრეთეული}
გოჭი და ქადა ნელ-ნელა წავიდენ, წავიდენ და
უცბათ შიადგენ წუაროს. გოჭს რა ეხადვლებოდა, თა-
ვისთვის დინჯათ გაცურდა. საქმე იმაში იყო, ქადა რას
იქმოდან?

— დაჯეგ ზემ დინგზე და გადაგიყვან, უთხრა გო-
ჭმა ქადას.

ქადამ დაუჯერა, დაჯდა იმის დინგზე.

— დრ...უ...სუნ, დრ...უ...სუნ! მოისმა ხმა და
გოჭმა ქადა გადაულანა.

ასე მოელო ბოლო ქადასაც და ზვენ ზღაპარსაც.

(თარგმანი)

ან. წერეთლისა

ჭია მანია*)

ამთრის სუსხს წელი მოსწედა. ქარის წივილ-კივილი და კვნესა-ტირილი შესწედა. ცაზედ მტრად მოკარდნილი ღრუბელ-ბურუსი ზღვისკენ გადიკარგა. ქვეყნის მნათობმა დიძილით ვაღ-მოხედა დედა-მიწას და სააძური სითბო უძღვნა. სამთრის ძალი გუდა-ამოძუებული ვაუჩინარდა და კეკლუჯი გაზაფხული სიამტკებლობით გამეფდა. მინდორ-ველი და ხე-ტყე თვალის წარმტაცის მწვანით შეიმოსა და ცის ლაქვარდი ღია ფერის ფირუსს დაემსგავსა. მინდორ-ველისა და ხე-ტყის დამამშვენებელი ფრთოსანნი მოცქრილდენ და ჭიკჭიკ-გალობით შეამკეს გაზაფხულის ცხოველმყოფელი ჰაერი.

ვინაც სიცოცხლას ელფერი ეღვა, ეველა ამომრავდა, გასოჭყო თავი ვინ ნაკედიდან, ვინ სოროდან, ვინ ბუნაგიდან, ვინ მიწურადან, ვინ ფაცხა-ქოსიდან და ვინ ოდა-სასახლიდან.

ბევრ შემოდგომის სიცვივის გამო ჩამოცვინულსა და შეკუმშულის ფოთლებიდან გამოძურა ჩუენი ფერადე დახატული ჭია მანიაც, შეიმშუშნა, გაისმორა

*) ქართლში ეძახიან „მარიამ ჭია“ს.

და კრძალვით სიარული დაიწყო. საცოდავს მთელი ზამთარი ეძინა. არც საჭმელი, არც სასმელი და არც სახლ-კარი არავის მიუწვდენია საბრალდოსთვის. სიცვივისა და შიმშილ-წუურვით გაბრუებული, ის ცოცხალ-ძვედარი ძილად მივარდნილიყო და ოდნავ სულს ჭდაფავდა, გამხმარ ფოთოლში მიკუნჩხული. ორი-საში ნაბიჯის გადადგამ ის დარწმუნა, რომ სიარულისათვის საჭირო ძალ-ღონე კიდევ შესწევდა მას და აძიტომ თამამად გაეჩინა, რათა სის ფოთოლს მიწვდენოდა, სადაც მას ეგულებოდა უკვე ნაცნობი გემრიელი ლუკმა ფოთლის ძლილი. ჩაიტკბანურა ზირი ჭია-ძაიბ, ძალ-ღონე მოიკრიბა და ესლა ფრენაც გაუადვილდა. გაჭქანდა და სკოლაში მიძავალს არჩილს მკლავზე დასაკუჭდა.

არჩილი ჩვეულებრივის სიცელქითა და სისარულით მიეჩქარებოდა სკოლისაკენ. რატომაც უნდა ეოფილიყო მოწვენილი? გაკვეთილი, როგორც ეოკულთვის, დღესაც დიდის გულმოდგინებით ჭქონდა შესწავლილი. გასაფხულის დილა მეტად მშვენიერი იყო და სკოლაშიაც მას მოელოდენ გულკეთილი და მოწაფეთათვის თაჯ-დადებული მასწავლებელი და ბევრი გულითადი მეგობრები. ესეც სომ ერთი მეგობართავანი შესვდა არჩილს კსაში.

მან კარგად იცოდა, რომ ჭია ძაიბ სესილისათვის ფრიად სასარგებლო ჭოღო არის, რომ ეს ჭოღო მუსრს ავლებს ფოთლების მტერს—ძილსა და

მაშასადამე აღამიანისთვისაც დიდად მარტებელია, გან უფოთლოთ ხეხილი გასაფხულსა და საფხულში ვერ იცოცხლებს და მაშასადამე ნაუოფსაც ვერ გამოიღებს.

ძერე იმას კი არა შკითხავთ, თუ როგორ უყვარს ჩვენს არჩილს საუხშისა და სადილ-ვანშშის შქმდეგ სილით ჰირის ჩატკებილება? აბა რა საოქმელია! ან სად გაგონილა, რომ ჰატარა ცელქებს სილი არ ჰყვარებოდეთ? არსად და არასოდეს!

დიანს, განარბებული არჩილი მიექანებოდა სკოლისაკენ და თან მეტობრულად ებასსებოდა წინწკლებით აფერბადებულს, ლაშაჰ ჭია მიახს.

— ხვალ დარია, თუ ავდარი? ხვალ დარია, თუ ავდარი? ხვალ დარია, თუ ავდარი? — ეკითხებოდა არჩილი ჭია მიახს და ის კი ხელა მიგოკავდა ბავშვის მკლავსკად იარა, იარა ჭია მიახმ, აუხჩარა სიარულს, აიფუება, ხელა ფრთები უხერხულად ხეგით ანწია, იმან ქვემოდამ ძფრინავი ფრთები გაშალა, ისკუჰა და აფრინდა.

— ხვალ დარია, დარი!*) — წამოიძასა განარბებულმა არჩილმა და ფეხის აჩქარებით სკოლას მიაშურა.

ივანე ელიაშვილი.

*) თუ არ აფრინდა, ან ძირს დაეცა კოლო, — ეს ცუდი ამინდის მომასწავებელიაო, ამბობენ იმერეთში. ამიტომაც იქ ჭია მიახს „ხვალ-დარია“ — ს უწოდებენ. ავტორი.

გამოცანები.

უხმო, უსულო, უგულო,
უძვლო, უფხო წყალში დაკურავს.

ორბი, ორბის ოდენი
თავი კოჭბის ოდენი.
დაიძახებს—მე ვარ
სოფლის ოდენი

მალლიდანა მინახავს
დანდა ჩამოკიდებული.
დანდიდანა მინახავს
მე ძვალი გამოდებული,
ძვალიდანა მინახავს
მე წყარო გამოშვებული.

სახუმარო კითხვები.

1. ცხრილით როდის ზიდავენ წყალს?
2. რომელი წლიდან დაიწყო ეს წელიწადი?
3. ვინ დაიარება ყველგან დაუკითხავათ?

ა მ ო ც ა ნ ა.

აიღეთ ცხვირსახოცი ერთი წვერით ერთ ხელში და მეორე ხელი მოჰკიდეთ იმის პირდაპირ წვერს, ისე გაბონასკვეთ, რომ, არც ერთი ხელი არ მოაშოროთ ამ ცხვირსახოცის წვერებს...

შ ა რ ა დ ა.

ფარნა ძროხა გამომეცა,
გამოუდექ, ვერ ვიპირე,

ვაზი უცბად შემეხეა,
მის ნაყოფი დავიჭირე.

სახუმარო გასართობა.

— „ბიძია ტიმოთე, ხედავ რა საშინელი შავი ღრუბელი მოკურავს?! შიშით და კანკალით უთხრა სვიმონამ თავის მეზობელს.

— მერე რაო?

— როგორ რაო? სეტყვა მოვა და მთელ ნათესს გაგვიანადგურებს, შიმშილობა დადგება, შიმშილობას ჭირი მოჰყვება და დავიღუპებით.

— რას ამბობ, მეზობელო, რეებს ბოდავ! სეტყვა კი არა წვიმა მოვა. აი წინწყლავს კიდევ! ნათეს გაათასებს, მშვენიერ მოსავალს ჩავიმკით, ბევრსაც გავყიდით და ზამთარში დავსხდეთ და ვიქვიფოთ? პოვიდეს წვიმა, მოვიდეს!

— ხედავ როგორი ღრუბელია—სეტყვისაა!

— არა წვიმისაა?

— სეტყვისაა!

— სტყუო, მე უკეთ ვიცი!

— შავი ქვა იცი, სულელიო!

ტიმოთემ ამ სიტყვებზედ სვიმონას მუშტი სდრუზა, სვიმონამაც ცხვირში უთავაზა მუშტი. გაიმართა ჩხუბი. ღრუბელი ქარმა გაფანტა, არც წვიმა და არც სეტყვა იყო სადმე და მეზობლებს კი სისხლი სდიოდათ ცხვირებიდან.

ჯეჯილის იუბილეი ქუთაისში.

უთაისის ქალთა წრემ გამართა ოცდა ექვს თებერვალს საბავშვო ჟურნალის „ჯეჯილის“ ოცი წლის არსებობის აღსანიშნავათ, თეატრის დარბაზში, სალიტერატურო დილა. ამ დღეს თეატრს აუარებელი ხალხი მიაწყდა. როგორც ბავშვები, ისე დიდებიც, ბევრი უადვილობის გამო დილას ვერ დაესწრო, ასე იწერება გაზეთი „ფონი“ „დილა მილოცვებით დაიწყო. ანასტასია წერეთლის სურათი ფოთლებით შემკული სცენას ამშვენებდა, მის გარშემო ბავშვებს თავი მოეყარათ და რიგ-რიგად სალამს უძღვნიდნენ „ჯეჯილის“ სულის ჩამდგმელს. მილოცვის შემდეგ ბ. აკაკიმ მოკლე სიტყვით მიმართა დამსწრე საზოგადოებას, მან სთქვა: „რომ როდესაც პატარა პრუსიამ დიდი საფრანგეთი დაამარცხა, მაშინ ყველამ აღიარა, რომ ამ გამარჯვებაში სახალხო მასწავლებლებს დიდი წილი უდევდა, რომ სწავლა-განათლება ჩაახშობდა, რომ ანასტასია წერეთლისა ამ საქმეს ემსახურებოდა ოცი წელი. და მას სალამს და ჯანმრთელობას უძღვნის.“

შემდეგ ქალაქის სკოლების მოსწავლეებმა შარბაძის ლოტბარობით იგალობეს მწყობრათ. სათავად ახნაურო გიმნაზიის უმცროს კლასების მოწაფეებმა იმღერეს მშვენიერათ „სამშობლო ჩემო ლამაზო.“ წარმოდგენილი იყო ცოცხლად და გაბედულათ ვოდევილი „დგმური“ ბოლოს გაიმართა ლექური და დიდი მხიარულობა იყო, ყველა ბავშვის სახეზე სიხარული და კმაყოფილობა გამოიხატებოდა. აქ მოგვყავს პაწია ბავშვების წაკითხული ზოგიერთი მილოცვის ლექსები

მ ი ს ა ლ მ ე ბ ა .

(წაკითხა თამარა წერეთელმა (7 წლისამ.)

ჩვენთვის დედობრივ მოღვაწე,
კეთილო ადამიანო!
გონების საზრდოს შენ გვაძლევ,
სათნო და ენა წყლიანო.
მოუთმენელათ გელოდით,
რომ გხედავთ, გვიხარიათ;
გავკვივით ვაშს, — ჩვენს ხმაზე
თვით არე მარეც კრთიანო.
შენს ღვაწლს ამ გულში ჩავბეჭდავთ,
ეს ქართველ ბავშთა ვალია.
ბავშვებო, ხედავთ, მამიდან
ძალ-ღონე გადაგვალა!
უხვათ გვითესავს ყანებსა,
მომკა კი ჩვენი ვალია.
იკურთხოს მაგის მარჯვენა,
მხნეობა რომ არ დალია!

* *

(წაკითხულია კოტე ყიფიანისაგან (6 წლის)

ბიჭი ვარ ზემო ქართლელი
ჯეჯილის მოყვარულია,
მოსალოცავათ მოვსულვარ
და გულით მოხარულია.

დედა რომ ვნახე ჯეჯილის!
ჩვენთვის მოთხრობის მწერალი,
ალტაცებაში მოვედი
ამ დიდი კრების მწერალი.

ღმერთმა გიკურთხოს მარჯვენა,
რომ გიწერია ამბები.
მუდამ დაგლოცვენ მუშაკა
ჩვენი დედები, მამები.

* *

წაკითხული ქუთაისის გამნაზიის II კლასის მოსწავლის
 შალვა დიმიტარიშვილისაგან:

ლამპრით ხელში წინ მიგვიძღვი,
 გზას გვინათებ სიბნელეში,
 მესვეურად ყველა გიკნობს
 ამერეთს და იმერეთში.

—

შენი შრომა, შენი ღვაწლი
 განა ეხლა დაფასდება?
 დრო გაივლის და ნაყოფი
 შენი შრომის გამოჩნდება.

—

მაშინ მხოლოდ, მხოლოდ მაშინ,
 ეხლანდელზე უფრო მეტად,
 დაგაფასებთ, დიდებულო!
 დიდ—პატარა, ყველა ერთად.

—

მართალია, ეხლაც გულით
 ჩვენ გილოცავთ ამ დღეობას,
 მაგრამ, ვიცი, მომავალი
 არ გაკმარებს მარტო ქებას.

—

„ჯეჯილი“ რომ დამწიფდება
 და გახდება სრული ყანა;
 მაშინაც ხომ საჭიროა
 საშუაობლოსთვის შენისთანა.

—

მაშ გასწი და არ გაჩერდე,
 სწიე ჰაპანს ძველებურად.
 შენი ღვაწლი და ამაგი
 განამტკიცე ჩვენზე სრულად.

ეს ლექსი წარმოსთვა * *
წლის ფატი გოკიელისამ.

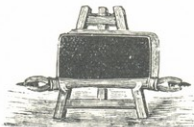
„ჯეჯილი“ შებურებულა,
ამკობს აზრთ მარგალიტები,
მას ვასევევართ მოზარდნი,
ვით ხორბალს ცელქი ჩიტები.

ესვამთ და ესვამთ მკვირცხლათ მომჩქეფარს
გონების საკვებ წყაროსა,
ვკითხულობთ ამბებს ხან სალხენს,
ხან მწარს და სამწუხაროსა.

იკურთხე ამის დამთესო!
ჩვენი გულები შენია:
შენის ნააზრის სხივთ—შუქი
გულს ნათლათ ჩამოგვფრენია.

მკვიდრს ძეგლ ავიგებთ ხსოვნაში
არ მიგცემთ დავიწყებასა:
მოდგმანი მოდგმას გადავსცემთ
შენგან ქმნილ საქმის ქებასა.

ცახელი.

გაზაფხულის პირი.

არტის დამდეგი იყო. გაზაფხულის პირი. აღამიანს ეგონა მზე გამოჩნდება ცის ჭატროპს და ააეღვარებს ბურუსით მოცულ არე მარესაო. მაგრამ ამაოდ: აზინდს სულაც არ უჩანდა ნიშნები გამოდარებისა. ის თითქოს განგებ ძველზე უარესად მოკუპრულიყო და ისედაც გაძრცვნილ-გაპარტახებულ არე მარეს აბნელებდა, ასე ვდიიანებდა. ხშირ ფოთლებიანი ქალები ეხლა მწირათ მოსჩანდა. წალკოტი თოვლის ზვინ ქვეშ მოპყოლოდა და მწარედ კვნესოდა. წინეთ ზღრმ-ბუ მოლით დამშვენებულ მდელოს ხომ ყინულების

ბორკილებისაგან სული ჰხდებოდა, გულ-მკერდ წიაღი ვთიშებ-ვთანგებოდა. ბუნებისთვის თითქოს ეს არ კმარიყო სევდების გასაათვეცვბლად ყვავ-ყორნებს საშინელი ჩხავილი გაჰქონდათ და ფართხალით გადადიოდენ ხეების შემხმარ ტოტიდან ტოტზე. ისინი ბუნებას აღტაცებით სულთათანას უმღეროდენ, თითქოს სწამდათ—ეს არის სულ მთლად გაჰქრა სიცოცხლის ნიშან—წყალიო.—ყვა, ყვა, ყვა,

საზარლად გულის მქენჯნად დაიჩხავლებდენ და თვით ამაყ, ბუმბერაზ, მარად წარბ-შეუხრელ მუხასაც კი შეაფრთოლებდენ. ბელურეებს ხომ მთელი ტანით ამაგდაგებდათ და საცოდავი ეივ-ეივი გაჰქონდათ.

არც პატარა თამრო და დიმიტრი იყვნენ მოსვენებაში. ისინი ცისმარე დღეს სარკმელთან იყვნენ იასაულსავით აყუ-

დებულნი და გასცქეროდნენ მოქუშულ ც ს, ღრუბლის
ლევებიდან მზე ხომ არ აპირებს სხივების გამოპარებასო. დი-
დი მოლოდინისაგან ხან და ხან მხედველობა მოატყუილებდათ
ხოლმე და იმედიანად იტყოდნენ: დღეს ცა როგორაც განა-
თებულია, ბელურეებსაც ხეებზე მხიარული ჟღურტული გააქვთ,
ნამდვილათ ჩვენსკენ პირი იბრუნაო და გაცვივდებოდნენ გარედ,
რომ ნაფიქრის სინამდვილეში დარწმუნებულიყვენ. მაგრამ ამა-
ოდ: ცივი ზენა ქარი გაშმაგებულ ქშუტუნით მოპბერავდათ,
ყინვის წკებლებით დაუწითლებდა ლოყებს და უკანვე შერე-
კავდა სახლში.

— რა ვქნა, რას ჩამოგვეკიდა ეს სატიალე ქარი, რომ გან-
უწყვეტლივ ჰქროლავს და ზუზუნებს. აგერ მარტი უკვე დად-
გა და ეგ კი გამოდარებას არ აპირობს. ამისთანა დღეს აბა
რა მიუგავს გაზაფხულისას, ჩვენ-კი რეერთი ხანია ვისწავლეთ:
მარტი, აპრილი და მაისი გაზაფხულის თვეებია. — იტყოდნენ
წკმუტუნით ბავშვები და ორად მოკრუნჩხულნი, სიციცივი-
საგან ცხვირ წამოწითლებულნი და ლოყებ გალურჯებულნი,
დაავადმყოფებულ წიწილასავით აიბუზებოდნენ ხოლმე სარ-
კმელთან.

— ეჰ, ვინ იცის წელს გაზაფხული არც-კი მოგვივიდეს?
იტყოდა მცირე ღუმილის შემდეგ თამრო და მწუხარებისაგან
სამოცი წლის ბებერსავით თავს ჩაქინდრავდა. — მემრე რა კარ-
გია გაზაფხული, რა ლამაზად მოიერთვება ხოლმე მთელი ბუ-
ნება, თითქოს ფერადი აბრეშუმისაგან ნაქსოვი კაბებით არის
შემოსილიო. ბალები თეთრი ყვავილებით დაიფუნთებიან და
მერცხლები, საყვარელი მერცხლები, ჩვენ ქერ-ქვეშ ბუდეს
გააკეთებენ და დაგვატკობენ თავიანთი ქიკიკი-სტვენითაო.

— ია, თამრო, ია ქალის პირას რომ იცის ამოსვლა მინ-
დორის დასამშვენებლად. ოხ რა კარგია, რა ნაზია ია, რა
დამატკობელი სურნელის კმევა იცის, ოღონდ თოვლი გალ-
ხვეს და პირველად იმასთან მივირბენ და ვინახულებ. მემრე
რა მომხიბლავი ღიმილი იცის, თითქოს გრძნობდეს, რომ ისაა
მშვენიება მიდამოსი, პირველი ნიშანი ბუნების აღორძინება-
განახლებისა, მახარობელი, შიკრიკი გაზაფხულის მოახლოებისა,

უსათუოდ, უსათუოდ მასთან გავიქცევი, სიფრთხილი ვიღებ მიწიდან და ახალ ქუჩებში ჩარგულს სათუთად დავსვენებ სამოსწავლო მაგიდაზე.

— ლოყა წითელი ყაყაჩო რილათილა ჩამოუვარდება შენ იასა, ამაყად რომ ამართულა ბალახებში და ისე ირხევა თითქოს დავლური უნდა და უაროსო, — ვააწყვეტინა ლაპარაკი თამრომ და მოჰყვა რაც შეეძლო მის შექებას.

მაგრამ დიდხანს არ გასტანა თამროს გატაცებულმა ლაპარაკმა, მას ისევ მოწყენილობა დაეტყო.

— თამრო, ეგრე როგორ შეგაფიქრინა გაზაფხულის მოახლოვებამ, რომ გაიძახი: ვინ იცის წელს გაზაფხული იქნება არც კი გვეწვიოსო, მაინცა და მაინც მარტს მაგრე რიგად რად უჯერებ. განა არ გახსოვს, შარშან რომ ლექსი ვისწავლეთ: „მარტმა სთქვა თოვლ ქყავს ვაპირობ, ღმერთო, მიმართე ხელიო. ცხვარი და ძროხა გავწყვიტო, არ უშვა ქაკი ცხენიო. აპრილმა შემოუთვალა: მარტო, ხარ ქკუა თხელიო, ჯერ სახნისი დავათაკოთ, შემრე ყანებს ცყოთ ხელიო.“

დათაკო რომ ლექსს ამბობდა, უტბათ ცამ მორთო ქუჩილი ბავშვებს სიხარულისაგან თვალები გაუბრწყინდათ, მკერდში გულმა გამაღებით ძგერა დაუწყო, აღტაცებით ხილი ხელს შემოჰკრეს და წამოიძახეს: შენი გულისა, შენი, ძლივს არ გაიგონეთ გაზაფხულის დადგომის მომასწავებელი ქუჩილი, ეხლაკი ჩვენს გართობა — ლხინს სამზღვარი არ ექნებაო და მეტი სიხარულისაგან დაიწყეს ხტუნაობა და ციბრუტივით გარშემო ტრიალი. ცამ მართლაც დიდი ხნის დღმილის შემდეგ ხშირი წვიმა წამოუშინა. ყველა იმედმა მოიკვა, გამოცოცხლდნ დიდიდან მოკიდებული პატარაშდის. დიდი ბებიაც კი, რომელიც ბუხრის გვერდზე მოთავსებულ ტახტს არ შორდებოდა, ყავარჯენ დაბჯენილი მიუახლოვდა ფანჯარას და წამოსთქვა.

— ღმერთო, შენ მოგვხედე მოწყალე თვალით, ბევრჯელ დავასწარი გაზაფხულს შვილებითა და შვილიშვილებით.

არც შინაურ ცხოველებს გამოეპარათ ეს ამბავი. მათ გამაღებით დაიწყეს ეზოში სირბილი: ღორმა ხრუტუნს უმატა

და მიწის ქექა დინგით გაახშირა. ძაღლებმა კულის ლაქებს და წკმუილი მოჰყვეს, ფრინველებმა ბუმბული შეიჩჩეს, აიბურძგნეს, იწყეს მიწაზე ფრთების ფხაკუნა და კრიახ-ყვირყვიტი. ყველა ამათ ისეთი ამბავი გაჰქონდათ, რომ კაცს ეგონებოდა შემდგეს გაიძახიანო: პუპლუზ, ზამთარო, სულ ამოდ ჩაგიარა ოინებმა. მართალია, ბევრი ტანჯვა გამოგვატარებინე, ბევრჯელ გაგვყინე, მაგრამ მინც გაგიძელით და აქამდის მოვალწიეთ. ეხლა ვასკდი ჯავრზე, უკვე ყველგან გაზაფხულის სუნი ტრიალებსო.

კვირა დილაა, მიუხედავად იმისა, რომ რვა საათი კარგა ხანია შესრულებულიყო თამროსა და დათიკოს ისევ ეძინათ, რადგან სკოლაში წასასვლელები არ იყვნენ. გაოეთ მოწმენდილ კას ლურჯ ზღვასავით ღელვა, ქათქათი გაჰქონდა. აღარსათ სჩანდნენ პირქუში ვეშაპი ღრუბლები, მხოლოთ ერთ პატარა ღრუბლის ნაგლეჯი, მზის სხივებისაგან გაბრწყინვებული, ბამბის თეთრ ქულასავით გადაპენტილიყო. შარავანდედით გაბრწყინვებული მზე უხვად აფრქვევდა არე მარეს სხივთა შადრევნებს. ველზე თოვლი უკვე გამდნარიყო და მის ნაცვლათ მწვანეა ბიბინებდა მიწიდან ახლად ამომსკდარი ჯეჯილი. მთების კალთებზე გამდნარი თოვლი ნაკადულებად ქცეულიყო და სიხარულით მოილტვოდა ველზე გადაშლილ ყვავილებისკენ. ის აღარავითარ დაბრკოლებას არ ეპუებოდა.

„მეყო ამდენი ხნის ყინულების სალტებ ქვეშ ტყვეობა, ეხლა ველარ შემაჩერებენ ვერც ქვა-ქვეები და ვერც ქვიშა—ლოდებიო, და ხავს მოკიდებულ ყორეებზე ჩხრიალით გადადიოდა. ბალს თავი დაეღწია თოვლის ბარდებისათვის, გამოცოცხლებულიყო და სხვა და სხვა ფერად აყვავებინა თავისი ხეები. აქ ატამი წითლად აყვავებულა, იქ ნუში თეთრად გადაპენტილა და სხვა.

კეკლუცი, ცელქი ნიავი მათ სურნელებას ჰაერში ჰვანტავდნენ და სიტკბოება გამეფდა ირგვლივ. სირთა სამეფოც ახმაურებულიყო. ნეტარებისაგან დამთვრალი კულ-მაკრატელა კუდრაქა მერცხალი საფრთა ნავარდით ზევით, სულ ცისაკენ, მიიწევდა.

— „ვიშ, ვიშ, რა მშვენიერია, მოწმენდილობა, მშვენიერება, რა ბედნიერი ვარ, რომ ფრთები მასხია, რომლის ძალითაც ნება მეძლევა შევიფრთხილო ცის კამარაში, აფორინდე მალღა, მივეწებო ცის ტატანს და იქიდან დაუწყო ტრუაალი ქვეყნის მშვენიერებას. რა კარგია, რა კარგია გახაფხულის გარიჟრაჟი, მძლეველი ღამის წყვიდადის და ბუნების სხივთა ციადით დამავიროგვინებელი, გაიძახის ტოროლა და თან ისარივით დაცურავს ცის ეთერში.“

სასოების ფრთებ შესხმული იადონი თვალს ვერ აშორებდა აზურმუხტებულ წალკატს და ტკბილ ზევსურით ქებას უძღვნიდა ბუნების შემოქმედს. ფრთოსანთა მგოსანი, ბულბული, ხომ მეუღის სიხარულისგან ჰყვებდა მრავალ მუხლოვან ლექსებს, მთელ თავის გრძნობებით ვაჰკიოდა კრიმან ქულებითა.

— „ტია, ტია, ტია, გაიძახის ის შემჯდარი ვარდის პოწკზე და თან ნაზ იისკენ უჭირავს თვალი, ხომ არ მემდურის, რომ ვარდიდან ვეალყრსებო. ცხოველმყოფელი მზე უყურებდა ყველა ამას და უფრო მეტ სითბოს ატანდა სხივების ისრებს, ბუნების ძალთა დასათბუნებლად. მან არ დაახანა ბავშვების ოთახში შექყეტა და მოელოვარე სხივებად გადაწვა მათ საწოლზე, ვით პირმშო შვილებს ყელს მოეხვია და ნაზად დაუწყო ღიტიანი. ბავშვებს ქორთა ტუჩები შუა გაეპოთ და პირის ცმაცუნი იწყეს. რამდენიმე წუთის შემდეგ კიდევ გამოადვიდა:

— „გენაცვალეთამრიკო, ერთი წამოიხედე, მზე როგორ გაკაშკაშებულა, — წამოიძახა დათიკომ და თამროს საწოლთან მიიბინა.

— ეხლავე, ეხლავე წავიდეთ მინდორში ჩვენ ენძელა — იებთან — გამოეხმაურა თამრო და გაფაციცებით დაიწყო ტანი-სამოსის ჩაცმა.

ფრინველებმა ჟივილ-ხივილს უმატეს და თითქოს მიხვდნენ პატარა ბავშვების გულის წადილსაო ჩამოსძახეს:

— „ჩქარა, ჩქარა, თქვე მძინარებო თქვენა, ჩვენ რამდენი ხანია გავიღვიძეთ და ვტკბებით დილის წმინდა შთამბერ ჰაერით, ყვავილთა სურნელებით და მზის ალერსიან სხივებით,

თქვენ კი, რომელნიც ამდენი ხანი ელოდებოდით გაზაფხულს... მისალმებას ავეიანებთ... ბუნებას ქორწილ-მეჯლისი აქვს, ჩქარა თქვენც ჩაერიეთ მის ფერხულშიო. „თამროსა და დათიკოს ესლა აკლდათ, რომ საუზმესთვის თავი დაენებებინათ და პირდა პირ მინდვრისკენ გაქანებულიყვნენ.“

დ. თურდოსპირელი.

ო ბ ო ლ ი

ოცა სხეები ქეიფობენ,
 ეძლევიან ლხენა-შეებას
 და გულს, რაც სურს, უსრულებენ;
 განიცდიან ნეტარებას,—
 მაშინ იგი დამშეული
 ქუჩა-ქუჩა დაწანწალებს;
 კენესით მოსთქვამს თვის ობლობას
 და ცხოვრების მწარე დღეებს!

* *

როცა სხვისთვის დარი არის:
 მზე და მთვარე უნათებენ,
 მერცხალი და იაღონი
 ტკბილ სიმღერებს უმღერებენ,—
 მაშინ მისთვის ავდარია:
 წვიმს, თოვს, ცივა, გრგვინავს, ბნელა,
 ვერსად ჰპოვებს თავ-შესაფარს
 და კვლავ დაძრწის მარტოხელა.

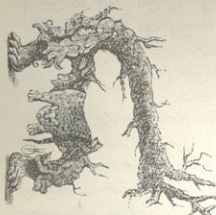
* *

მწარე არის მისი ხვედრი:
 არ უნახავს დღე ნათელი,
 არ ახსოვს, რომ მისთვის ვინმეს
 გაეწოდოს ძმურად ხელი...
 და დღეს კვალად დამშეული
 ქუჩა-ქუჩა დაწანწალებს;
 კენესით მოსთქვამს თვის ობლობას
 და ცხოვრების მწარე დღეებს!

ლადო გეგეჭკორი.

საწყალი ნონია.

(დასასრული)

მ დღეს, რა დუესაც ნონია და-
ატუსალეს. არუთინას დუქანიც გა-
ჩხრიკეს და აიკლეს, რაც რამ სა-
სმელები იყო დალიეს, ავეჯი დაუ-
მტვრიეს და დახლში შენახული
ფულიც მოსტაცეს. თითონ არუ-
თინაც გააკავეს და სატუსალოში
წაიყვანეს, მაგრამ იმას მწუხარებით

გზაში დამბლობა მოუვიდა და საპყრობილის მაგივრად ლაზა-
რეთში დააწვინეს, მთელი ერთი წელიწადი არუთინა უენოთ
და უმოძრაოთ იწეა საავათმყოფოში, მერე ექიმობის მოწყალე-
ბით, ნელა-ნელა მოვიდა გონს, მეტყველებაც დაუბრუნდა. და
მხოლოდ მაშინ გაიგო ყველაფერი და იმასთან ისიც, რომ პო-
ლიციელის მოკვლისთვის აუარებელი ხალხი იყო გადასახლე-
ბული ციმბირში და მათ შორის ნონიაც.

— პოლიციელი პეპუა-კინტუამ მოჰკლა დაბეზღებისთვის!
შეჰყვირა იმან.— მე ჩემის თვალით დავინახე, მაგრამ თქმა კი
აღარ დამაცალეს... „საწყლები, რა უბრალოთ დაღუპულან
ის საცოდავი ბიჭები! ნეტა თუ რას სჩადიან იმდენი ხალხის
დაობლებული ოჯახები?! აქ არუთინას თავისი აკლებული დუ-
ქანიც გაახსენდა და თვალები ცრემლებით ავესო.— ოჰ! მახ-
ლას! სთქვა ამოხვრით და კედლისკენ მიიბრუნა პირი.

არუთინას ნათქვამს ყურადღება მიაქციეს, გამოძიება და-
ნიშნეს და ვერელი გლეხები გაამართლეს. გაამართლებულები—
ციმბირიდან დააბრუნეს, დაბრუნებულებმა მოუტანეს ამბავი
ნონიას ოჯახს, უამბეს ყოველი გარემოება იმის გზაში დატო-
ვებისა და იმისი სიკვდილის აუცილებლობისა იმ საზარელ

ყინვაში. დედამ, ცოლ-შვილმა შაგები ჩაიცივეს, და ივავლახეს, მაგრამ რას გააწყობდნენ და კვლავ შეუდგნენ გაქვიერებულ ცხოვრების ზიდვას.

ნონია კი სოფელ ლაზაროვკაში რიგიანად მოეწყო, ლაზარეს ოჯახმა შეიყვარა. როგორც შვილი ისე მიიღო და მერე მიეღმა სოფელმაც ნდობა გაპოუტბადა და ჩვენი ბეჩავი მერძვევ სამთარაძე ლაზაროვკაში პატივცემულ კაცად გადაიქცა. ნონიამაც შეიფერა ეს პატივისცემა, შეეცადა მართლად ღირსეულად აესრულებინა იმათი ნდობა.

ლაზარის ოჯახს მუყაითად ეხმარებოდა ყოველ გვარ საქმეში, ზოგიერთა ჩვენი ჩვეულებანი ვააცნო იმათ, მაგალითად აკენის ხმარება, რომელიც ღარიბი დედისთვის, მართლად რომ, მისწრებაა. ვაკეთა უბრალო აკვანი, ვამართა არტახებშიბაქით და შიგ ბავშვის ჩაწვენა თითონ იკისრა. ჯერ ყველამ იუარა, მაგრამ რო ნახეს ბავშვი სუფთად იწვა, გადმოვარდნის შიში არა ჰქონდა, მოეწონათ და ბევრმა სხვა მესობელმაც შეუკვეთა. ზოგიერთა საქმელების მომზადებაც ასწავლა. მეტადრე შამფურზედ შემწვარი ხორცი ძრიელ მოეწონათ.

ლაზარი ხომ ძლიერ დაუმეგობრდა ნონიას. ის საღამოს-საღამოობით უამბობდა თავისი შვილების ამბავს, რომელიც მოსკოვში ფაბრიკაში მუშაობდნენ, ლოთობდნენ და სახლს აღარც კი იგონებდნენ.—მთელი სოფლის ახალგაზდობა გახეწილია, ამბობდა მოხუცი მწუხარებით.—სოფლის საქმე აღარ მოსწონთ, იქ დიდ ქალაქებში ირყვნებიან და აქ ცოლ შვილი ოხრად უყრიათ, მიწის პატრონი აღარავინ არის, ვინც ბრუნდებიან, ისინიც ლოთობის მეტს არაფერს აკეთებენ და მიწის მოვლა—პატრონობა ბათილდება...

გრძელი, დიდი ზამთრის შემდეგ, როდესაც მთელი რუსეთი რკა თვის განმომავლობაში თოვლშია წაფლული და ლაზაროვკა, როგორც უფრო ჩრდილოეთის მხრისა, უფრო დიდ ხანს იყო თოვლით მიქედილი. გაზაფხული დადგა. ამწვანდა თვალ გადუწვდნელი მინდვრები, მღოვრეთ მომდინარე მდინარეები აღელვდნენ, ახმაურდნენ და ნაპირებიდგან გადმოსკდნენ.

ფრინველები აქიკვიდნენ და დიდხინით დამწყვედული

ხალხი და მასთან საქონელიც მზის ბრწყინვალე შუქზედ მომზევდნენ. გუთნის დედამ გუთანი გამართა, დედაკაცებმა კომბოსტოს და კართოფილის თესვა დაიწყეს.

ნონია, როგორც ფხიზელი კაცი და შრომის მოყვარე, ერთ ხმევ აარჩიეს მენახირეთ და ლაზაროვკის კარგა მოზღდილი ნახირი ჩააბარეს. ნონიამ ორი მოზარდი ბიჭიც დაიჭირავა ხბორების მოსავლელოდ და შეუდგა საქმეს.

ის მთელი დღეებით თავისუფლად დადიოდა მინდორ-ველად და თან თავის გაკეთებულ სალამურს აწკრიალებდა. ეს სალამური იყო ერთად-ერთი ნუგეში და მომგონებელი ნონიას წარსულის ცხოვრებისა. ეს ტკბილი ხმა აგონებდა ამას თავის სამშობლო ქვეყანას და იმის ნახვის სურვილს უათიათასებდა.

ამ მუდმივმა ფიქრებმა თავის ქვეყანაზედ, თავის დატოვებულ ოჯახზედ და იმ უღმობელ უსამართლობაზედ, რომელმაც, ეს ყოვლად უბიწო კაცი, სასტიკ სასჯელში ჩააგდო, თანდათან გამოაფხიზლა ნონია და მის ბუნდოვან თვალსახარისს, თითქო ბურუსი ახადა, ყველაფერი გარკვევით დაანახა.

როცა სალამ სალამობით, ჩიბუხებით პირში, ეს და ლაზარე სახლის კარების წინ ისხდნენ და ბაასობდნენ გლეხების სიბნელით მოცულ ცხოვრებაზედ, ნონია ბოჩოლასავით კი აღარ გამოიყურებოდა, ლაზარის გონივრულ აზრებს პასუხებს აძლევდა და თავის საკუთარ შეხედულობასაც გამოსთქვამდა.

გავიდა ზაფხული, დადგა მსუყე შემოდგომა. ლაზაროვკელებმა მშვენიერი მოსავალი ჩაილაგეს ამბრებში და მომეტებული კომბოსტოები დი კართოფილით დატვირთული „პოვოსკები“ ქალაქისკენ გაისტუმრეს გასასყდათ. ლაზარის ოჯახიც, როგორც ერთი უმდიდრესი ოჯახი სოფელში; უფრო მომეტებულის გასასყიდს შეემზადა; ორ ორი პოვოსკა გასტყედეს ნონიამ და ლაზარმა კართოფილით.

— ჩემო ეგორკა, უთხრა ლაზარმა ნონიას, (რომელიც ეხლა ეგორკათ იყო მონათლული) ვახშმის დროს. — მე როგორღაც მუხლები მტეხავს და მოდი შენ გაპყე დედაკაცებს ბაზარში კართოფილის გასასყიდათ. ახლა რუსული კარგად იცი.

შეხედულობაც, ცოტა არ იყოს რუსისას გიგავს და ქვეყნის
ცნოს ვინმემ კიდევ, მაგისი ნუ შეგეშინდება. ქვეყნის
ხიზლირთქა

— ძირელ კარგი, კმაყოფილებით უთხრა ნონიამ ლაზარს და თან გულში გაიფიქრა: „იქნება ქალაქში შევხვდე ვისმე ჩვენ ქვეყნელს და იქაურობის ამბავი გავიგო რამეო“.

ბაზარში, სადაც ამათი სოფლის კართოფილის პოვოსკები დადგნენ, აუარებელი ხალხი ტრიალებდა, ათასი სხვა და სხვა ამბავი ისმოდა. სხვათა შორის, ნონიამ ისიც გაიგონა, რომ კავკასიაში მიდიოდა რამდენიმე სოფლის წარმომადგენელი გლეხი იქ მიწის ასარჩევად, რომელზედაც უნდა გადასახლებულიყვნენ და ის გარემოება რო ენა არ იცოდნენ, ძალიან აფერხებდათ.

— ღმერთო ჩემო! გაიფიქრა ნონიამ. — ნუ თუ შენ თითონ მძღვე ღონისძიებას, რომ ჩემი ქვეყანა კვლავ ვნახო და ჩემი ოჯახი კვლავ გულში ჩავიკრა! და მაშინვე შეეხმაურა კავკასიაში წამსვლელებს უთხრა, რომ (რა იცოდა იმ საწყალმა, რომ თავის ქვეყნის დამლუპველებს წინამძღვრობას პირდებოდა) თითონ კავკასიელია, კავკასიას კარგად იცნობს, მოენებოს გაწევა შეუძლიან და სხ.

რუსებმა ძირელ გაიახარეს, იმის გზის ხარჯიც თითონ იკისრეს და პირობა დასდეს, რომ მეორე დღეს საღამოთი ეგორ ბროდიაჩი იმათთან მოვიდოდა და განუთხარდა რკანის გზით გასწევდნენ საქართველოსკენ.

ნონია სიხარულმა აიტაცა. ^{*} ^{*} ეს ყოველთვის წყნარი და ფლეგმატივი კაცი წელში გასწორდა, იმის დაღონებული და ძირდახრილი თვალები საოცარი ცეცხლით აინთო და აელვარდა.

— შინ მივალ, შინ! ჩემ ცოლშვილს ვნახავ, ჩემ მოხუც დედას გულში ჩავიკრავ... ჩემ ლამაზ, ძვირფას ქვეყანას თავს შემოვფეგლები...

— მაგრამ მე ხომ განდევნილი ვარ... ხომ შეიძლება მიცნონ და კვლავ შეძიპყრონ და კვლავ ციმბირში ამამყოფინონ თავი?! „გაპარულებს ვადას ერთი-ორათ უგრძელებენო“, ამბობს ლაზარი...

— დეე მოხდეს ის, რაც უნდა მოხდეს! ერთის წამით ხომ ვნახავ, გადავკოცნი, გულში ჩავიკრავ იმას, რაც მიყვარს, რაც ჩემი ღვიძლია!..

ნონიამ რაც ებადა, ყველაფერი ტომარაში ჩაალაგა და კარგა მოზრდილი ქისა, თავის პატიოსანი შრომით მონაგარით სავსე შიგ ჩაატანა. თავის ჩოხა-ახალუხი, სალოცავ ხატავით შენახული და დაზოგვილი, ზეიდგან დააწყო მოწიწებით და შუა ღამისას, როდესაც მთელ ლაზაროვკას ეძინა, გზას გაუდგა.

ძრიელ ენანებოდა ნონიას ბებერი ლაზარი, იმისი თეთრქოჩრიანი შვილი-შვილები, რომელნიც ამის შვილებს მაგივრობას უწევდნენ, მაგრამ საქართველოში წასვლა ისეთი დიდი რამ იყო იმისთვის, რომ მის გარეშე ნონიას ყველაფერი დაავიწყდა და ყველა მას ანაცვალა.

**

*

კვირა დღე იყო.

მართა, ნონიას დედა, თავისი ქოხის კარებში იჯდა და დაღონებულ-დაძმარებული თავის შვილი-შვილებს, რომელნიც მიწაში ფათურობდნენ, თვალს ადევნებდა და თან იმას ფიქრები იქ შორს, შორს, ყინულეთის სამფლობელოში დაფრინავდნენ, ეძებდნენ და დასტიროდნენ ძვირფასი შვილის საფლავს...

— გამარჯვება დედილო! ამ სიტყვებით დაარღვია მართას ფიქრები ერთმა ახმახმა, ზურგზედ ტომარა წამოკიდებულმა რუსმა.

— გავიმარჯოს!... მაგრამ შენ ვინ ხარ?.. ქართული საიდგან იცი?.. კანკალით და გულის ცემით მიუგო მართამ, რომლის გულმა რალაც საშინელი იგრძნო და შეიკუნტა.

— შინ შევიდეთ, მშობელო და იქ გეტყვი ..

— ოჰ, ოჰ! ღვთის მშობელო!.. წყეულიც არს ეშმაკი... პირჯვარის წერით სთქვა მართამ და თან კარიდგან ჩამოეცალა ნონიას, რომელიც შიშობდა რომ კარში არავის დაენახა და საჩქაროდ ოთახში შევიდა.

— მე ვარ, დედი, მე... შენი შვილი!

— ნონია? ნონია!! საყვარელო პირმშო ჩემო? შენც კი მართამ და გულ წასული შვილის მკერდზე მიეყრდნო... მალე ბავშვებიც შემოცვივდნენ. ცოლიც მოვიდა და საერთო ზრამული გაიმართა სამთარაძიანთ ოჯახში.

ნონიამ კარები მიკეტა და ცოლშვალი გააფრთხილა:— მე გამოპარული ვარ, ნუ ყვირით, ნუ მამხელთ, შეიძლება კვლავ შემიპყრონ და ციხიბირისკენ მიყონ პირი! აშოშინებდა ნონია ცოლშვილს.

— „შენ თავისუფალი ხარ, შვილო! თავისუფალი და ცამდინ მართალი! შეჰყვირა სულ მობრუნებულმა მართამ და კვლავ გულში ჩაიკრა თავისი ძვირუასი.

ნონიამ ეხლა შეიტყო რომ იმისი დასჯა უსამართლოდ იყო აღიარებული და იმისი და იმისი ოჯახის გაუბედურება შეცდომის მსხვერპლი და სიხარულთან საშინელი ზიზღი იგრძნო იმათი, ვინც ეს უსამართლობა წიქმედა.

მკ. გაბაშვილი.

ტყე ცხელ-ქვეყნებში.

წორედ ნამდვილი წყაროა სიცოცხლისა მზე. რომელ ქვეყანაშიაც მას სხივები უფრო ზუზვად დაუფრქვევია, თუ იმ ქვეყანას სინოტიეც ბლომათა აქვს, იქ მცენარეულობა ამოსულაო, კი არ ითქმის, ამოხეთქილა მიწიდან, გადარეულაო, ნამდვილ ასეა ცხელ ქვეყნებში, ტროპიკულ ქვეყნებს რომ ეძახიან, მაგალითად ინდოეთში. ბევრს თქვენგანს ენახება, მკითხველო, ტყე საქართველოში. ჩვენი ტყეები უფრო ერთის ჯიშის ხეებისაგან შესდგება: ზოგი სულ მუხის ტყეა ლემეტსად, ან წიფლისა და რცხილისა, ან წაბლის, ან ნაძვისა და ფიჭვისა. ჩრდილოეთისაკენ რო წავიდეთ შორს, ცოც ქვეყნებში, იქ კიდევ უფრო მეტს ერთგვარობასა ვნახავთ ტყეებში: თითქმის სულ მუხნარია (მუხის ტყე), არყნალი (არყის ტყე), ან ფიჭვნარი და ნაძვნარი (ფიჭვის და ნაძვისა), მეტი სხვა არაფერი მოიძევა. ისევ საქართველოს ტყეებში უფრო ხშირად შეხედება კაცო სხვა და ხხვა ჯიშის ხეებს ერთმანერთში არეულს.

ახლა სამხრეთისაკენ გავემგზავროთ შორს და აქაურ ტყეებს გადავაველოთ თვალი. ბევრს რასმე ვნახავთ საკვირველს: ასე იფიქრებ ზღაპრულ ქვეყანაში მოვსულვარ ან საზმარში ვარო. რა არ ამოსულა, მკითხველო, რამდენი რამე ამოზღვავებულა დედა-მიწიდან! მრავალგვარი პალმა, ინდოეთის ლედვის ხეები, ბამბუ, ბანანა და მრავალი ნაირ-ნაირი ბალახი და ყვავილი. ყველა ამ მცენარეების შტოები და ყლორტები ისე არეულან ერთმანეთში, ისე გარდახვევიან ერთი მეორეს, რომ ვერ გაარჩევ, რომელი შტო რომელი ხისაა, ან რომელი ყვა-

ელი რომელ მცენარეს ასტია, ხეებს შორის ხშირად იხვდება. მათ ბით იმისთანა მცენარეებს, რომელნიც შემოხვევიან ხეებს და

გაბმულ-გამობმულან მათ შორის. ამ მცენარეებს ეძახიან დი-
ანას. დიანა, ანუ მხვევარა მცენარე, იზრდება მაჯის სიმსხო
და ზოგჯერ უმსხოსიც. იმგვარად აპყვება ხოლომე ხეებს და
ეხვევა გარშემო, როგორც მალღარმა ვაზმა იცის ჩვენში. აპყ-
ვება—აპყვება უზარ-მაზარ ხეს კენწერომლის, შემოეხვევა კენ-
წეროს, იქიდან დაეკიდება თავდაღმა, ჩამოიზრდება მიწამლის,

მერვე ხელახლა შემოეხვევა იმავე ხეს, აპყვება მალე და აქედან გადავა მახლობელ ხეების შტოებზე, შემოეხვევა მათ ტანს, გადააბამს რამდენსამე ხეს ერთი მეორესთან და ამით ყველას შეაერთებს იმ ხესთან, რომელსაც თავდაპირველად შემოეხვია.

დიანას წყალობით ტყე კიდევ უფრო სქელდება და ნამდვილ ტევრად იქცევა, რომელშიაც გავლა შეუძლებელია. ნადირი რო დაედევნება თავის მსხვერპლს, ან შეშინებულია და უნდა თავს უშველოს, მაშინ იგი თავ გამომეტებით დაეჯახება ტევრს, გაგლეჯს და ისე გაივლის. ადამიანმა კი უძველად ცული უნდა აიღოს ხელში და გაჰკაფოს, გასჩეხოს ტყე, თორემ უამისოთ ერთ ნაბიჯსაც ვერ გადაადგამს. მოხდება ხოლმე რომ ვეებერთელა ხე, სიბერისაგან ძირ დაშვალა ან და მეხისაგან მოტეხილი უნდა წაქცეულიყო და დაცემულიყო ძირს მიწაზე მაგრამ არა, — იგი ისე შეუბოქავთ მხვევარა მცენარეებს, ისე გაუმადრებიათ, რომ მკვდარი ხე სდგას იქვე, სწორად, სადაც აპოსულა და გაზრდილა. დიდხანს არის ამ მდგომარეობაში. ბოლოს და ბოლოს დიანას მსხვილმა გრეხილმა ველარ გაუძლო დიდ ტანოვანს ხეს; მაშინ იგი წაიქცა, მაგრამ რომ იცოდეთ, რა ამბით! თან წაიყოლა მრავალი სხვა ხეც, რომლებთანაც შებორკილი იყო ერთად. იმისთანა ხმაურობით, იმისთანა ზანზარით დაეცა ძირს, რომ ეგონებოდა კაცს, დედა-მიწა შეირყა და მთელი ტყე დაიქცაო.

ტროპიკულ ტყეში ისე ახლო იზრდებიან ხეები ერთი მეორესთან, რომ ვერ მოუხერხებიათ განზე შტოების გაზრდა; მაგივრათ ძალიან მაღლა აუშვიათ ტანი და იქ, კენწეროში, თავისუფლათ გაუშლიათ დიდრონი ფოთლები და საუცხოო ყვავილები. ზოგ ადგილებში ისე ახლოს მისულან ხეების კენწეროები ერთმანერთთან, ისეთი კარავი გაუკვებიათ, რომ მზის სხივს ჩასაძრომი ველარ უბოვნია. ამის გამო ხეებს ქვეშ საოცარი ნოტიობა და სიბნელია, წყვდიადი, საიდან ნადირიც კი გაქცეულა, ისე შეშინებია სიბნელისა. დარჩენილან იქ მხოლოდ ბაყაყები, გომბეშოები და სხვა ქვეწარმოვალნი. სოკო კი ბლომად იცის ამისთანა ნესტიან ადგილებში, მაგრამ ვინ მივა იქ სოკოსათვის, იმისთანა გულის შემზარავ სიბნელეში!

ბევრს ადგილს საოცარ სურათს წარმოადგენს ტურისტული ტყეები. რა სიუხვე მცენარეულობისა და რა სიმდიდრე მრავალგვარ ცხოველებითა! ავერ დიდ უხარ მაზარ ხეებიდან გადმოკიდებულან ყვფილთა ნაწნავები და მათის სურნელებით ამკირებულთა არე-მარე. აი იქ მუქ-მწვანე ფოთლებიდან გამოიყურებიან ბანანას ნაყოფთა მტევნები და ოქროსფერად ჰკრთიან. ხის შტოებზე თვალის დახამხამების სისწრაფით მიმოდიან მიიმუნები, ერთი ხიდან მეორეზე ხტებიან და შეეკცვიან გემრიელს ხილსა. მაიმუნებისაგან დაფრთხალი ფერად-ფერადი თუთიყუშები და სხვა ფრინველები გუნდ-გუნდათ ამოლილან—არეულან ერთმანერთში და მრავალ ფერად აუქრელებით ჰაერი. აი ავერ ჩამოეშვა ხიდან მთელი ხრო მაიმუნებისა და გაეშურა მდინარისაკენ: განუწყვეტელი ჭივილ-ხივილით ხახა ამოაშრათ და ახლა უნდათ პირი გაისველონ წყლით. ძალიან ფრთხილად კი მიდიან, სულ აქეთ-იქით იცქირებიან, მტერი ხომ არავინ არის მაღალ და სქელ ბალახებში ჩასაფრებულთა. უცებ ბელადი მაიმუნი შესდგა... იკვილა საოცრად, ელვის სისწრაფით გადახტა უკან და მიიმალა მახლობელ ხის ფოთლებში. დანარჩენებიც შიშმა აიტაცა სულ ერთიანად და კვილ ჩხავილით გაჰყვნენ მას უკან. ნეტა რა დაემართათ? რამ დააფრთხოთ ასე საოცრად? ამ დროს ჰხედავ იქ სქელი ბალახებიდან თავი წამოუყვია გაჯავრებულს ვეებერთელა გველს. გამოუგდია ბოძალა ენა, ნამეტანის სიბოროტით კისერი გაბერვია და საშიშრად სისინებს. თავხედმა მაიმუნებმა დიდი სიბრიყვე ჩაიდინეს! იგი თავისთვის იწვა ბალახებში და შეუშფოთეს მას მოსვენება. ენა-ბოძალა ხედავს, რომ ბრიყვეები აღარ-

სად სჩანან. მაშინ იგი ხელახლა დაეშეება ძირს და მოიგრანება: მზის სხივებისათვის მიუშვერია ზურგი და სთბება... მაგრამ ცხოველებზე საუბარს ახლა თავი დავანებოთ, შემდეგისათვის იყოს.

ალექსი ჭიჭინაძე.

მეგობარი გომია

(ვიჟდენბრუნისა)

სულსაში თვე ვსწავლობდით მე და ის ყმაწვილი ერთათ სკოლაში, მაგრამ აქამდის არ შემიძლია მისი დავიწყება. ის ცოცხლათ თვალწინ მიდგას თავისი მწვანე მაუდის კურტკით და ნაცრის ფერი, ძალიან მოკლე შალვა რით. ვხედავ მის დიდსა და მსხვილს, ყოველთვის ძირს ჩამოშვებულს და მუქი მწვანე ქუდით დაფარულს თავს, ქუდი არ უდგებოდა თავზედ. ნათლათ ვხედავ მის უხერხულ სიარულს: ხან ლუმილს დაეტაკებოდა, ხან კარებს და ხან ვისმე დერეფანშივე მოსიარულეს, თითქო ბრმა არისო.

საცოდავ მდგომარეობაში არიან ხოლმე ასეთი ბავშვები სკოლაში, სასტიკად აწვალდებენ მათ ამხანაგები. ამისთანა ბავშვებს დასცინიან, აჯავრებენ თუ კი ძალიან ნიჭიერნი ან ღონიერნი არ არიან. მაგრამ არც განსაკუთრებული ნიჭი, არც ღონე ამ უშნო თავსხვილას არ ჰქონდა.

კლასში ის სხვებისგან არ განირჩეოდა; ზარმაცი და მუდამ ჩაფიქრებული, ოცნებები გაიტაცებდენ ხოლმე; აშკარა იყო რაღაცაზე ფიქრობდა, მაგრამ მხოლოდ გაკვეთილებზე კი არა. კლასს გარეთაც იგი არ იყო გმირი; განაზებული, ლაჩარი, რაღაც მშობარა და გულჩათხრობილი, სწორეთ ისეთი, რომელსაც მოწაფეები ჩანჩურას ეძახიან.

მისი ჩანჩურობა განსაკუთრებით გიმნასტიკის გაკვეთილის დროს აშკარავდებოდა; გიმნასტიკა ჩვენ სკოლაში ყველასა-

თვის სავალდებულო იყო და ამ ვარჯიშობას შესწავლა და დღეობას აქცევდნენ. პირველივე გამოცდის შემდეგ პატარა ზიპო უკანასკნელ რიგში დააყენეს, სადაც ყველაზე პატარები და სუსტები იყვნენ, აქაც ის თითქმის ყველაზე უვარგისი იყო.

შემოვიდა თუ არა სკოლაში ეს ულაზათო ზიპო, პირველ დღესვე მისცეს სახელი: „მეგობარი გოშია“. ვინ დაარქვა ეს სახელი—ძნელი გამოსაცნობია, მაგრამ ყველამ მალე კი შეითვისა, განსაკუთრებით მის შემდეგ, როცა გიმნასტიკის პირველ გაკვეთილზევე ახალშემოსული თოკზე უნდა ასულიყო. ხავილით და ხელ-ფეხის ფართხალით აღიოდა თოკზე ზევით, რამდენიმე ფუტის სიმაღლეზე, პატარა უმწეო ტანის ქმნილება. და შემდეგ ოხვრით ჩასქიდებდა ხელს თოკსა და გაჩერდებოდა—ასე გეგონებოდათ თევზია მშრალზე გარიყულიო—სანამდის გაჯავრებული ხმა: „ჩამოდი!“ არ მისცემდა ნიშანს, რომ ჩამოსვლა შეიძლება. ამ შეუსრულებელ ცდას ნაცრის ფერ შარვალზე თოკის რამდენიმე გატყლაშუნება დაეცყობოდა ხოლმე. ჩამოვიდა თუ არა წყეულ თოკიდან „მეგობარი გოშია“—მორცხვად დადგა კუთხესთან და ჩვეულებრივად იცნება დაიწყო.

რაზე ოცნებობდა—ჩვენ, რასაკვირველია, არ ვიცოდით; მაგრამ მალე გავიგეთ, რომ მას პირველათ რიტოვებია მშობელი სახლი და საწყალი სამშობლოზე დარდით იტანჯებოდა.

სამშობლოზე დარდი! განა ამ დარდით მოწაფეების უმეტესობა ჩუმათ არ იტანჯებოდა? შეიძლება ყველაც იტანჯებოდა, მაგრამ ყოველი მათგანი ცდილობდა დაემალა ეს, და ჩვენი „მეგობარი გოშია“—კი არ მალავდა.

ოთახში, სადაც დააბინავეს, ის ყოველთვის მაგიდასთან იჯდა. მუშაობდა?—არა! ის წერილებს სწერდა. მსხვილი, უშნო ასოებით სწერდა მუდამ წერილებს და სულ შინ, დედასთან. თითქმის ძალით ხელიდან ართმევდნენ ქალაქსა და გამოავადებდნენ კარში, რომ სადილს შემდეგ, როგორც წესათ იყო მიღებული სასწავლებელში, ესეირნა.

სკოლაში შემოდგომის დამდეგს შემოვიდა და იმედი

ჰქონდა საშობაოთ შინ წასვლისა. და აი ჩვენ შემთხვევით ვიგეთ, რომ „მეგობარ გოშიას კი, რომელიც მოუთმენლად ელოდა შობას; გაეკეთებინა თავისთვის კალენდარი. რამდენი დღეც რჩებოდა შობის უქმეებამდე, იმდენი სიგრძით ხაზი გაესვა ერთ ფურცელ ქალაღზე. ყოველ საღამოს გადახაზავდა ამ ხაზს; ეს ნიშნავდა, რომ დრო ერთი დღით შემოკლდა. დილიდან საღამომდე მხოლოდ იმას ფიქრობდა, რომ საღამოს კიდევ ერთ დღეს წაშლიდა.

როდესაც ეს გავიგეთ საცოდავის გარშემო ერთი გრიგალი ავტებზე.

— „გოშია“, როგორ არის შენი კალენდარი! „მეგობარო გოშია“, რამდენი დღე დარჩა შობამდის? „გოშია“, შენ ტყუილად ხაზავ კალენდარს, აკი დირექტორმა სთქვა საშობოდ ვერ წახვალო.

როცა ეს მუქარა ესმოდა, საცოდავ „გოშიას“ მიწის ფერი ედებოდა, თუმცა იცოდა, რომ ამხანაგები მხოლოდ სულელურად ემასხარებოდნენ. მისი გაფიქრება უსაზღვრო სიხარულს იწვევდა მოწაფეებში. — ძალიან უფუხურია ეს „გოშია“! რა მალე სტყუვდება! — იძახოდნენ ყმაწვილები.

ამასობაში დადგა ზამთარი, ნოემბერი დაიწყო და სიცივეები დაიჭირა. გიმნასტიური ვარჯიშობა სიცივის გამო დარბაზში ხდებოდა. მოედანი, სადაც ზაფხულში ესწავლობდით გიმნასტიკას, თავისუფლათ ჰაერზე, ეხლა უდაბნოსავით იყო მიტოვებული.

ერთხელ ნასადილევს, როდესაც საზამთრო პალატოებში მორთულნი ჩვენები ჩვეულებრივად სეირნობდნენ ბაღში, შევნიშნე კედელთან, რომელიც ეფარა სავარჯიშო მოედანს, მოწაფეების გროვა. მოწაფეები იცინოდნენ და სხვებსაც იწვევდნენ. მე, ჩემთან მოსეირნე ამხანაგთან ერთათ მიუახლოვდი ამ ჯგუფს, შორიდანვე გვანიშნეს არ გვეხმაურა.

— ჩვენი „გოშია“ — გიმნასტიკაში ვარჯიშობს! — გვიჩურჩულეს და სიცილის ძლივს იკავებდნენ. — იმან არ უნდა გაიგოს, რომ ჩვენ უთვალთვალვებთ.

მართალია „გოშია“ გიმნასტიკაში ვარჯიშობდა!

ჩვენ გადავხედეთ კედლიდან სავარჯიშო მოედანს, მელიც მხოლოდ რამდენიმე გოჯის სიმაღლეზე იყო მოედანზე, სადაც მოწყენილათ იდგა კიბეები, ბოძები, ხარხები და სხვა საგინასტიკო საგნები, პალტოს ჯიბეებში ხელჩაწყობილი „მეგობარი გოშია“ წინ და უკან ბოლოთას სცემდა. ის ჩვეულებრივად რალაცაზე ფიქრობდა. დიდი თავი ჩვეულებრივზე მეტად ჩაქინდრული ჰქონდა, თვალები მიეჩერებინა მოედანზე შუა მდგარ, დახრილ და მოქანავე ანძაზე.

ბოლოს, როგორც ეტყობოდა „გოშიამ“ რალაც გადასწყვიტა. ის აცოცდა ანძაზე, მაგრამ ისე უხერხულათ, რომ კინალამ მაშინვე გადავარდა. ჩვენ ამ ულაზათო გიმნასტიკის ვარჯიშობის მაყურებლებმა, ძლივს შევიკავეთ თავი, რომ ხმამალლა ხარხარი არ დაგვეწყო. „გოშია“, აშკარა იყო, ფიქრობდა, — მივალწვე თუ არა დახრილ ანძის ბოლომდე! მაგრამ რატომ? რა მიზნით. თავის შესაქცევით? ან იქნება ვარჯიშობდა! მაგრამ ვარჯიშობა მას არ უყვარდა.

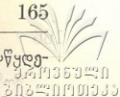
ახლა ეტყობოდა, ახალი აზრი დაებადა. მოიფიქრა, რომ თუ პალტოს არ გაიხდოდა, თავის გეგმას ვერ შეასრულებდა. ის ისევ ჩამოვიდა ბოძიდან, სიცივეს ყურადღება არ მიჰქცია, გაიხდა პალტო და იქვე ბოძზე გადაჰკიდა.

კარში ძლიერ ყინავდა. „გოშიას“ ხელები სულ გაულჯდა, თითები ქარხალივით გაუხდა, მაგრამ სრულიად ამას ყურადღებას არ აქცევდა.

ფრთხილად მიმოიხედა, დარწმუნდა არავინ მითვალთვალებსო (ჩვენ ვერ დაგვინახა, რადგან შევნიშნეთ თუ არა მისი მოძრაობა, მაშინვე კედელს მოვეფარეთ) და ხელები გულზე დაიკრიფა, თითქო ლოცვას აპირობსო.

რისთვის ლოცულობდა? უნებურათ დავეკითხეთ ჩვენ თავს, ნუ თუ იმისთვის, რომ ანძის ბოლომდე მიცოცებულყო?

კედელს იქით გაისმა ჯერ ნელი შეუკავებელი სიცილი; გიჟური ხარხარი თითქმის შეუკავებელი იყო. ბავშმა ლოცვა გაათავა. ხელმეორედ აცოცდა ბოძზე, ხელები ფართოთ გაშალა, რომ არ გადმოვარდნილიყო და ისეთის სახის გამომეტ-

ყველებით, თითქო მისი ბედ-იღბალი ამ წუთას გადასწყდებოდა, შეუდგა ვხას.

თავში, სანამ ანძის მსხვილ ბოლოს ფეხებ ქვეშ გრძობდა საქმე კარვით მიდიოდა. მაგრამ თანდათან, ანძა უფრო წვრილდებოდა, აქეთ-იქით ძალზე ირხეოდა და საშიშარ მდგომარეობაში ვარდებოდა. ამის და მიუხედავად იქნება იმას მშვიდობიანათ მიედწია ანძის ბოლომდე რომ... რომ ამხანაგების სიბოროტეს არ დაეშალა. უცბათ კედელზე ყვევლას თავი გამოჩნდა და ასტყდა ნამდვილი ღმერთი:

- „გოშია“ გადმოვარდები!
- გადმოვარდები „გოშია!“
- ჩამოდი!

ამაზე ბავში შეშინდა, მაგრამ გულს მაინც არ იტეხდა. პირ-მოკუმული, თითქმის იმედ მიღეული, მაინც განაგრძობდა წინ სვლას. მაშინ მთელი ჩვენების გროვა გადახტა კედელზე. ერთმა ბავშმა სტაცა ხელი ანძის წვრილ ბოლოს და რაც ღონე ჰქონდა, დაუწყა ქანაობა. საცოდავ „გოშიას“ თავის შეკავება თანდათან უჭირდებოდა.

— თავი დამანებეთ! — ყვიროდა ის წკრიალა ხმით — თავი დამანებეთ!

მაგრამ ბავში არ ჩერდებოდა, უფრო ძლიერად აქანავებდა ანძას, საწყალი „გოშია“ თვალის დახამხამებაში გადმოვარდა.

ასტყდა ხარხარი, რომელიც ღრიალს უფრო ჰგავდა და მაშინვე გაისმა „გოშიას“ მრისხანე ხმა: დამაცადე! ჯმაწვილს თავის დღეში ცუდი არავისთვის უქნია, და ჩხუბის დროს, ლოკოკინასავით იმალებოდა, ახლა კი გამხეცებული ეცა ჩამომგდებ ბავშვს და დაუშინა მუშტები. რასაკვირველია სამაგიეროს არც ის აკლებდა, სხვებიც დაეხმარენ მას; რამდენიმე წუთის შემდეგ საცოდავი ყმაწვილი მიწაზე იყო გაშხლართული, სახე ხელებით ჰქონდა დაფარული და მწარედ ქვითინებდა. ჩხუბის დროს ქუდი გადმოუვარდა და იქვე მიწაზედ ეგდო, მაგრამ ყურადღებასაც არ აქცევდა. თუმცა საშინლათ სციოდა, ის ისევ უპალტოვით იყო და როგორც სჩანდა მისივეს არ გრძობდა.

მოწაფეები მაინც თავს არ ანებებდენ, ღრიანტელით გასწავლულნი უემოეხვივნენ და განაგრძობდენ წვალებას; ბოლოს უფროს მოწაფეებმა მოაშორეს ყმაწვილს მტანჯველები, დაუწყეს ფერაობა „გოშის“, მოინდომეს მისი წამოყენება, — მაგრამ ვერაფერს გახდენ. მწარე ქვითინი და უნუგემო თავის ქნევა იყო ამის პასუხათ. ასე იყო საქმე, სანამდის აღმზრდელი არ გამოჩნდა. ყოველთვის, მთელი კვირის განმავლობაში რომელიმე მასწავლებელი ყურს უგდებდა მოწაფეებს გაკვეთილების დროს, და გაკვეთილების მომზადებაში. რადგანაც ჩვენი თავი დიდ ხწავლულებათ მიგვაჩნდა, ასეთ მასწავლებელს, ბერძნულის მიხედვით „გებდომადარი“ დავარქვით.

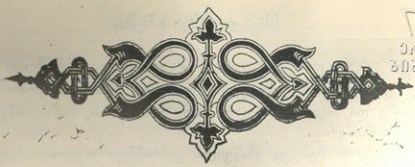
ამ კვირაში ზედამხედველად მოხუცი მასწავლებელი დანიელი იყო. დანიელი ახოვანი, ჩასუქებული, სამაგალითო გულკეთილი და ბავშვების მოყვარული იყო.

ის მარტო დასეირნობდა საღლაც ბალის კუთხეში, ხმაურობამ და ყვირილმა მიიქციეს მისი ყურადღება და საჩქაროთ მოგვიახლოვდა.

გამოკითხვაზე დრო არ მოანდომა და სწრაფად მივიდა ბავშვთან, რომელიც ისევ მიწაზე იყო გაშხლართული. ფართო ფუნთუშა ხელები გადაუსვა თავსა და აბურძგულ თმებზე საცოდავს.

ერ. ფ—სი

სხვა და სხვა ამბები.

ყმაწვილის თავგანწირვა.

რომა ცამეტი წლის გლეხის ბიჭმა, რომელსაც სახელათ ერქვა სიონი, გადაარჩინა დაბრძობას თავისი ტოლი კი არა, ვეება ჯარის კაცი. ეს მოხდა 1907 წელს, 17 კათათვეს. სიონი ჩავარდა მდინარეში, კურზანთან ახლოს და ამოიყვანა იქიდან ჯარის კაცი, რომელსაც არა სკოდნოდა ცურაობა და წყალს მიჰქონდა.

ჯარის უფროსმა დიდ ძალი ხალხის დასწრებით მადლობა გადაუხადა ამ თავგანწირულ ყმაწვილს და აძლია საჩუქრათ 40 ფრანკი.

სიონის მამამ არ მისცა შვილს ნება, რომ ფული გამოერთმია. ის ამბობდა, რომ ადამიანის სიკვდილისაგან გადასარჩენათ ფულს არ იღებენო. ჯარის უფროსი ძალიანა სთხოვდა .. მაშინ მამა-შვილმა გადასწყვიტეს რომ ეს ფული გამოერთმევენათ და შეეწირათ უსაქმოდ დარჩენილ მუშათათანხის სასარგებლოთ, რადგან იქ დროს მეტათ ბევრი იყვენ დარჩენილი საქმეთა გარეშე

სტუდენტი—ექიმი ლუი ბაზი.

საფრანგეთის ერთ საავათმყოფოში 1908 წელს, მარტში, როდესაც ეს ახალგაზრდა სტუდენტი, ლუი ბაზი, შეელოდა ოპერაციის გაკეთებას ერთ გამოჩენილ ექიმს, უცბათ, როდესაც ექიმმა დანა გადუსვა ავათმყოფს—ჩირქი შეესხა სტუდენტს თვალში.

სტუდენტმა კარგათ იცოდა, რომ თუ მაშინვე არ გაჰხანს წამლით თვალს სიბრმავე მოელოდა, მაგრამ თანაც იცოდა, რომ ექიმს მის მაგივრობას ვერავინ გაუწევდა და თუ თავს მი-

ანებებდა ოპერაციის დამთავრება შეუძლებელი იქნებოდა და ავთომყოფი უეჭველათ მოკვდებოდა. ლუი ბაზიმ განაგრძო თავისი საქმე და თვალი არ გამოიბანა წამლებით, სანამ ოპერაცია არ დამთავრდა.

სამი დღის შემდეგ ყმაწვილს გამოაჩნდა თვალის ანთება. შვილი თვის განმავლობაში საშინელი ტკივილები ჰქონდა, მისი ტანჯვით ქვაც კი დაიწოდა. ბოლოს ნოემბერში, 1908 წ. ისევ იმ ექიმმა, რომელსაც ოპერაციის დროს ასე თავგანწირულათ შველოდა ლუი ბაზი, თვითონ ამ სტუდენტს გაუკეთა ოპერაცია და ამოუღო სრულიად გაფუჭებული თვალი.

მაცხოვრის ცნება:

იოანე ღვთისმეტყველი სიბერით დაუძლიურდა და ველარ დადიოდა მრევლში ქრისტეს რჯულის გასავრცელებლად. ამხანაგები ხელით ატარებდნენ და ის მხოლოდ ქადაგობდა. შემდეგ სიბერისაგან ლაპარაკსაც ველარ ახერხებდა და მხოლოდ ერთს და იგივე სიტყვებს იმეორებდა: „შვილნო ჩემნო, გიყვარდეთ ერთმანეთი!“

გაკვირვებული მოწაფენი ეკითხებოდნენ მოძღვარს: თურად იმეორებს ყოველთვის ერთ და იგივე სიტყვებს „ეს არის მცნება მაცხოვრისა,“ უპასუხა იოანემ, ეს არის შემოკლებული შან-არსი მთელის ქრისტიანობის მოძღვრებისა.“

უდიდესი კანონი.

ორი დიდი რჯულთ მდებელი ებრაელებისა შამმაი და გილლილი სულ სხვა და სხვა მიმართულებისა იყვნენ. შამმაი იყო სასტიკი და გულ ცივი, გილლილი კი კეთილი და ლმობიერი

ერთხელ შამმაისთან მოვიდა კერპთ მსახური და უთხრა:— მე მსურს მივიღო ნამდვილი სარწმუნოება, მხოლოდ იმ პირობით, რომ ერთი თვალის დახამხამებაზედ გადმომცემ მთელი რჯულმდებლობაო.“

შამმაი გაწყრა და გააგდო კერპთ მსახური. მერე ის წავიდა გილლილიესთან და ისევე უთხრა.

„კარგი, ჩემო შვილო! მიუგო გილლილამ,— მიუგე შენ მოყვასს ისევე, რაც შენთვისა გასურსო. აი მთლად ჩვენი სწავლების აზრი ამ სიტყვებში გამოიხატებაო.“

შორის მდებარეობს, მხოლოდ მათი შუაწელი უქირავს ფიერების მხრივ ამ ქვეყანაზედაც იგივე ითქმის, რაც ქალღუს შესახებ ითქვა. აქ ბინადრობის დროს ქართველ ტომთა შორის ყველაზე მეტი ძალა და სახელი მიტანებმა მოიპოვეს. აქ მათ დაიარსეს საკმაოდ ძლიერი სახელმწიფო, რომლის საზღვრებიც აღმოსავლეთისკენ ტიგრამდე აღწევდა, ხოლო დასავლეთისკენ თავრის მთებამდე. მათი დედა-ქალაქი იყო ხარანი, რომელიც ეფრატის ერთ-ერთ ტოტზე მდებარეობდა. პირველი ცნობები მიტანების შესახებ ქრ. წინ 2000 წელს ეკუთვნის, როცა იგინი ბაბილონის მეფეებს ებრძოდნენ. მაგრამ მიტანების ძლიერებამ უმაღლეს ხარისხამდე ქრ. წინ მე-15 საუკუნის მეორე ნახევარში მიიღწია. ამ დროს თავი ისახელა მიტანების მეფემ ტუშრატამ. მაშინ მიტანებს ორი ძლიერი მეზობელი ჰყავდა: ეგვიპტე და ბაბილონი. ეგვიპტესთან ტუშრატამეფეს მეგობრული განწყობილება ჰქონდა; ბაბილონს კი სასტიკს მეთოქობას უწევდა. 1430 წლის მახლობლათ ტუშრატამ ქაოქი ნინეფია დაიპყრო, რომელიც ბაბილონის სახელმწიფოს წაართვა. გამარჯვების ნიშნად, ტუშრატამ ნინეფიიდან იქაური ქალ-ღმერთის იშტარის კერპი წაიღო და ეგვიპტის მეფეს ამენჰოტეპ მე-III-ს გაუგზავნა. ამ უკანასკნელს ცოლად ჰყავდა ტუშრატამეფის ქალი და თავის სიმამრს, ერთგულობისათვის, მრავალ ოქროს უგზავნიდა ხოლმე.

მე-15 საუკუნის შემდეგ მიტანების ძლიერება თანდათან ეცემა. მე-13 საუკუნის პირველ ნახევარში (1300—1270 წლებს შორის ქრ. წინ) მიტანების სამეფოს ასურეთის გაძლიერებული მეფეები იპყრობენ (რამან-ნირარი I და სალმანასარ I); მიტანები კი იძულებული ხდებიან ან შემოსულ უცხო ტომებს შეერიონ, ან შუამდინარე დასტოვონ და ეფრატის დასავლეთით გადასახლდნენ. მათს ადგილს კი, შუამდინარეში, ასურელები და ამათი მონათესავე არამელები იკვირენ. ამგვარათ, თავისი პირვანდელი სამშობლო (ქალღუს) ქართველებმა ბაბილონელებს დაუტოვეს, ხოლო შუამდინარე—არამელებსა და ასურელებს.

3. მაშინდელი კულტურა და სარწმუნოება. როგორც

ზემოთ შევნიშნეთ, ქალღუ და შუამდინარე მეტათ ნაყოფიერი ქვეყნები იყო. მათი ნიადაგი განსაკუთრებით მიწის მუშაობას უწყობდა ხელს. ამიტომ შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ ქართველები იქ ყოფნის დროს მიწის-მუშაობის მიმდევარნი უნდა ყოფილიყვნენ. — მიწის-მუშაობის გარდა ქართველებს იქვე შესწავლილი ჰქონიათ მადნეულის შემუშავებაც; განსაკუთრებით ბრინჯაოს ნივთები ყოფილა გავრცელებული. ოქრო და რკინა კი მარტო სამკაულად უხმარნიათ. — უეჭველია, ქართველ ტომებში იმ დროს მეჯოგობაც უნდა ყოფილიყო ძველ დროიდან დარჩენილი. ამას, სხვათაშორის, ამტკიცებს მთვარის თაყვანის ცემა, რომელიც იმ დროს ქართველების ეროვნული სარწმუნოება ყოფილა: ღამის მნათობთა თაყვანისცემა კი უზაფერესათ მეჯოგე ხალხის დამახასიათებელი ჩვეულებაა. მთვარის სახელობაზე ქალღუსა და შუამდინარეში ორგან იყო აგებული ტაძარი: ერთი ქალაქ ურში (ქალღუსია), მეორე — მიტანების დედა-ქალაქს ხარჩანში. მთვარე იმ დროის ქართველებს უმთავრეს ღმერთად მიაჩნდათ და, როგორც მამა-კაც-ღმერთს, ისე უტკეროდენ.

კითხვები გასამართლებლად. სად იყო ქართველებს პირვანდელი სამშობლო? როგორ წარმოდგა სიტყვა «ქართველი»? როგორ აღწერენ ძველი მწერლები ქალღუს ქვეყნის ნაყოფიერებას? დაახლოებით როდის უცხოვრიათ ქართველებს ან ქვეყანაში? მერე სად გადმოსახლდულან? ვის დაუპირია მათი ადგილი?

რომელი ქართველი ტომი გაძლიერდა შუამდინარეში? მოიყვანეთ ამის მაგალითი მე-15 საუკუნიდან. სად იყო მიტანების დედა-ქალაქი? რომელ საუკუნეში დაეცა ეს სამეფო? ვინ დაიპირა მიტანების მიწა-წყალი შუამდინარეში?

რა ხელობას მისდევდენ ქართველები ქალღუსა და შუამდინარეში? როგორი იყო მათი სარწმუნოება? რომელ ქალაქებში იყო ტაძრები მთვარის სახელობაზე?

III.

დასავლეთის ქართველები მე-14—8 საუკუნეში ქრ. წინ.

მას შემდეგ, რაც ქართველები იძულებული გახდნენ შუამდინარე სამუდამოთ დაეტოვებიათ, იგინი ორ ნაწილად გაიყვნენ: ერთი ნაწილი ეფრატის დასავლეთით გადასახლდა და

იქ ჩამოდენივე სახელმწიფო დაიარსა; მეორე ნაწილი ^{ქრისტიანული} რის სათავეებისაკენ წამოვიდა და ვანის ტბისა და არარატის მთის მიდამოებში დაბინავდა. პირველთ ჩვენ დასავლეთის ქართველებს ვუწოდებთ, მეორეთ—აღმოსავლეთისას.

დასავლეთის ქართველთა შორის ისტორიაში ყველაზე მეტათ შემდეგმა ტომებმა ისახელეს თავი: 1) ხეთებმა, 2) მუსკებმა ანუ მესხებმა, 3) ტაბალებმა ანუ თუბალებმა და 4) კასკებმა ანუ კოლხებმა.

1. ხეთები. ხეთები პირველი ქართველი ტომია, რომელსაც ეფრატის მარჯვენა ნაპირები და კაპადოკია დაუსახლებია. ძველი კაპადოკია უმთავრესათ მდ. დალისის აუზებში მდებარეობს. იგი დაღარულია ღრმა და ვიწრო ხეევებით. წვიმები იქ ხშირი იცის, რის გამო ჰაერი ნოტიოა; სამაგიეროთ ეს მხარე მდიდარია მცენარეულობით. მისი ნიადაგი თანაბრათ გამოსადეგია, როგორც მიწის მუშაობისა, ისე მეჯოგობისათვის. მარტო კაპადოკიის შუაგული წარმოადგენს უწყლო ქვეყანას. ამის გამო აქ ზაფხული მეტად ცხელი იცის, ხოლო ზამთარი ძლიერ ცივი. სწორეთ ამიტომ, როცა ქართველი ტომები კაპადოკიისკენ გადმოსახლდნენ, მათ უმთავრესათ კაპადოკიის განაპირა ადგილები დაიქირეს და არა მისი შუაგული, სახელდობრ: ყველანი დალიზისა და ეფრატის ზემო წელს შუა დაბინავდნენ. ამ ტომთა შორის ხეთები ყველაზე უფრო სამხრეთით ცხოვრობდნენ სანამ შუა-მდინარეში მიტანების სახელმწიფოაარსებობდა, ხეთები, ნათესაობის მიუხედავათ, ხშირათ თავს ესხმოდნენ მათს მხარეს და მით ხელს უწყობდნენ მიტანების დასუსტებას. რა თქმა უნდა, მიტანებიც ვალში არა რჩებოდნენ და სამაგიეროს უზღიდნენ, რის-გამოც ხეთები მე-14 საუკუნემდე მოკლებული იყვენ ძალასა და მნიშვნელობას. მათ თავი მხოლოდ მას შემდეგ იჩინეს, როცა შუა მდინარეში მიტანების სახელმწიფო დაეცა. ერთ სახელმწიფოდ ხეთების შეერთება მე-15 საუკუნეში დაიწყო. მაგრამ განსაკუთრებულ ძლიერებას ამ სახელმწიფომ მე-14 საუკუნის დამლევსა და მე-13 საუკუნის პირველ ნახევარში მიაღწია. ამ დროს ხეთების სამფლობელო ჩრდილოეთით თითქმის შავ ზღვამდე აღწევდა, სამხრეთით ხმელ-

თა-შუა ზღვამდე, დასავლეთით მდინარე ლალისამდე, ხოლო აღმოსავლეთით ეფრატამდე. სატახტო ქალაქად **კარხემში** ითვლებოდა, რომელიც ეფრატის მარჯვენა ნაპირას მდებარეობდა. ამ პერიოდში ხეთების ძლიერება უმაღლეს ხარისხზე იყო ასული: მათი „დიდი მთავრები“ ერთხანათ ძლიერს მეტოქობას უწევდნენ ეგვიპტის ფარაონებს; ხოლო მათი კულტურა თანაბრათ განსხვავდებოდა როგორც ეგვიპტურის, ისე ასურულ-ბაბილონურის კულტურისაგან. ხეთებს ჰქონდათ საკუთარი ხატოვანი მწერლობა (რებუსების მსგავსათ), რომელიც დიდათ განსხვავდებოდა ეგვიპტურის იეროგლიფებისაგან. ამ ხატოვანი მწერლობის რამდენსამე ნიმუშს ჩვენს დრომდეც მოუწევია, მაგრამ, სამწუხაროთ, მეცნიერებს ჯერ კიდევ წაკითხული არა აქვთ. ხეთები გარეგნობითაც გაირჩეოდნენ ეგვიპტელებისა და ასურ-ბაბილონელებისაგან: თავზე ნაწნავს ატარებდნენ, ხოლო ფეხებზე გრძელ-წვეტიანი წალები ეცვათ.

ხეთების შესახებ ყველაზე მეტს ეგვიპტური წყაროები მოგვითხრობს. ახლათ გაძლიერებულ ხეთებს იარაღი პირველათ სამხრეთისკენ მიუძართავსთ. პალესტინის ჩრდილო პროვინციებში იგინი შეტაკებიან ეგვიპტის ფარაონს სეთოს I-ელს (1327—1317 წ.). ამ დროს ხეთების მთავრად **მაუტენერი** ყოფილა. — როცა მაუტენერი გარდაცვლილა, ხეთის გამგეობა მის ძმას **ხეთასარს** დარჩენია. ამ დროს ეგვიპტის ტახტს სეთოსის შვილი რამსეს მე-II განაგებდა (1317—1250 წ. ქრ. წინათ). ამასა და ხეთასარს შორის 1296 წლის მახლობლათ მოხდა მშვიდობიანი მორიგება და დაიწერა ხელშეკრულობა, რომლის ეგვიპტურ თარგმანს ჩვენს დრომდე მოუწევია. აი მისი დასაწყისი: „ეს ხელშეკრულობა დაუწერა ხეთის დიდმა მთავარმა, ძლიერმა ხეთასარმა, ხეთების დიდი მთავრის მარსარის ძემ და საფალულის ძის ძემ, ვერცხლის ფიცარზე ეგვიპტის დიდ მბრძანებელს, ძლიერს რამსესს, სეთოსის ძეს და რამსესის ძი ძეს, ეშვენეირი სამშვიდობო და საკავშირო ხელშეკრულობა საუკუნოდ“. შემდეგ ჩამოთვლილია ხელშეკრულობის პირობები, რომლის ძალითაც ორივე სახელმწიფო ვალდებული ხდებოდა საზოგადო მტერთან ერთათ ეომნა, ერთ-

თი-მეორის ძველ საზღვრებს არ შეხებოდა და ერთს მეორეს მოლაღატე ქვეშევრდომი თავის სახელმწიფოში არ შეეშა. ამ ხელშეკრულებით ხეთსა და ეგვიპტეს შორის ხანგრძლივი ზავი დამყარდა. ხეთსარი რამსესს ეგვიპტეში ეწვია, სადაც ღიდი პატივით მიიღეს; ხოლო რამსესმა, კავშირის განსამტკიცებლად, ხეთსარის ქალი შეირთო.

როგორც დაინახეთ, ხეთების ძლიერება უმთავრესათ მე-13 საუკუნის პირველ ნახევარს ეკუთვნის. ამას შემდეგ იგინი თანდათან სუსტდებიან და მათ ნაცვლათ სხვა ქართველი ტომები ძლიერდებიან, სახელოობრ: მუსკები ანუ მესხები და კასკები ანუ კოლხები.

2. მუსკები ანუ მესხები. მუსკებს მსოფლიო ისტორია პირველათ მე-12 საუკუნეში იხსენიებს. ამ დროს მათ ეჭირათ ეფრატის დასავლეთით მდებარე ადგილები ღალიზამდე, დაახლოებით იმ ადგილის პირდაპირ, სადაც ეფრატის ორი სათავე ტოტი ერთდება და თვით ეფრატი პირდაპირ სამხრეთისკენ იწყებს დენას (ნახეთ ქარტაზე). მესხები ამ დროს ფრიად ძლიერი, მდიდარი და საკმაოდ განათლებულნი იყვნენ. მათი სამფლობელო რამდენსამე სამეფოდ იყო დაყოფილი და ქალაქებით მოფენილი. მუსკების უმთავრესი ხელობა მადნეულის (განსაკუროებით თითბრის) დამუშავება იყო; ამასთანავე იცოდნენ მსხვილ და წვრილ-ფეხი საქონლის მოშენება და ღვინის დაყენება. მე-12 საუკუნის მეორე ნახევარში მესხები იმდენათ ძლიერნი იყვნენ, რომ ასურეთსაც კი ღირსეულ მეტოქობას უწევდნენ. 1150 წლის მახლობლათ მათ ასურეთის ორი მოხარკე ქვეყანა დაიპყრეს (ალძი და პურუკუკუცი); ხოლო 1100 წლის მახლობლათ, როცა ასურეთში ტიგლათ-პილესარ I-ელი გამეფდა, მესხების ხუთი მეფე 20,000 მესხით ასურეთის მესამე მოხარკე ქვეყანას (კუმუზხი) შეესია და დაიპყრო იგი. მაგრამ ეს გამარჯვება მესხებისთვის უკანასკნელი გამარჯვება იყო: ასურეთის მეფემ მსწრაფლ შეჰყარა ღიდალი ღაშქარი, შემოვიდა კუმუზხის ქვეყანაში, სასტიკათ დაამარცხა მესხები და 5000 ჯარისკაცი ტყვედ წაიყვანა.

3. კასკები ანუ კოლხები. მესხებთან ერთად, 1100 წ.,

ტიგლატ-პილესარ I-ელმა მეორე ქართველი ტომიც ცხა, სახელდობრ **კასკები** ანუ **კოლხები**. კასკები მუსკების ჩრდილოეთით ცხოვრობდენ, ეფრატის დასავლეთით ლალიზის სათავემდე. მესხებთან ერთათ, ასურეთს იგინიც ძლიერს მეტოქობას უწევდენ; მაგრამ 1100 წელს ტიგლატ-პილესარმა მათი ძლიერებაც დაამხო: 4000 კასკი დაატყვევა და ასურეთში გადაასახლა. ამას შემდეგ მესხები და კოლხები თანდათან დასუსტდენ და მე-9 საუკუნის პირველ ნახევარში უკვე ასურეთის მოხარკედ ითვლებოდენ (აშურ-ნასირ-აბალის დროს 885—860 წწ. ქრ. წინ). ამათ შემდეგ ჯერი მიღვა მეოთხე ქართველ ტომზე—**ტაბალზე** ანუ **თუბალზე**.

4. **ტაბალნი** ანუ **თუბალნი**. ეს ქართველი ტომი მსოფლიო ისტორიაში სხვა და სხვა სახელით არის ცნობილი: ზოგი მას ტაბალს ეძახოდა, ზოგი—თობალს ან თუბალს; უფრო გვიან **ტიბარი** ან **თიბერი** უწოდეს; საიდანაც წარმოდგა ბოლო დროს სახელები: **ჰიბერი** ანუ **იბერი** და სხვანი. რაზედაც ქვემოთ, თავის ალაგას გვექნება საუბარი. მე-9 საუკუნეში ქრ. წინ ტაბალნი მუსკების სამხრეთით ცხოვრობდენ, ეფრატისა და ლალისის შუა. მათი ქვეყანა 24 წვრილ სამეფოდ იყო გაყოფილი. როცა მტერი შემოესეოდა, ეს სამეფოები ერთათ იბრძოდენ. ტაბალების ქვეყანა მთიანი ადგილი იყო. მესხებივით, იგინიც მანდეულის დამუშავებას მისდევდენ: თუბალური რკინა და სპილენძი უცხოეთშიაც კი ვაჭრონდათ გასაყიდად, მაგალითად ფინიკიაში (ქალაქ ტვირში) და სხვანაირად. ამას გარდა ტაბალები მეჯოგობითაც იყვენ ცნობილი: მათი ქვეყნის მაღალტანიანი, კარგი ჯიშის ცხენები მეზობელ ქვეყნებში განთქმული იყვენ.

837 წელს ტაბალის ქვეყანას ასურეთის მეფე სალმანასარ მე-II შემოესია და ტაბალელმა მეფეებმა იგი დიდი საჩუქრით მოიშორეს თავიდან; მაგრამ 833 წელს მინც იძულებული გახდენ, ასურეთის მეფისთვის ხარკი მიერთმიათ, ამას შემდეგ ტაბალები დრო-გამოშვებით ასურეთს ხარკს აძლევდენ, თუმცა ხანდახან მათი ბატონობისაგან თავს ითავისუფლებდენ ხოლმე. მაგალითად, მე-8 საუკუნის უკანასკნელ მე-

ოთხედში, როცა ასურეთს სარგონი განაგებდა (722-705 წწ.), ტაბალეზმა თავი გაითავისუფლეს; მათ მესხებმაც მხარი მისცეს; მაგრამ სარგონმა ორივე დაამარცხა, ტაბალეზის ერთ-ერთი მეფე კიაკი ტყვედ წაიყვანა (718 წელს), ხოლო მესხებს ხარკი მოუმატა. ამასთან ერთათ ორსავე მხარეში სარგონმა თავისი მოადგილენი და ზარკის ამკრეფი მოხელეები დააღინა. მართალია, იგი ხალხის შინაურ საქმეებში არ ერეოდა, ფრთხილათ იქცეოდა და განსაკუთრებით ცდილობდა, ტაბალეზის გული მოეგო, — ერთ ტაბალელ მეფეს ამბარისს ოავისი ქალიც კი მიათხოვა და მზითვად მთელი კილიკიამისცა, — მაგრამ მაინც მიზანს ვერ მიაღწია: ტაბალეზის ერთგულება ვერ დაიმსახურა. ამბარისი საიდუმლოთ გაეზრახა ურარტუს მეფეს რუსას (ამაზე ქვემოთ გვექნება საუბარი): ასურეთის მეფის წინააღმდეგ ვიბრძოლოთ და წართმეული მიწები დავიბრუნოთო. ეს რომ სარგონმა შეიტყო, ჯერ ურარტუს მეფე რუსა დაამარცხა (714 წ.), ხოლო 709 წელს ამბარისი და ტაბალელი დიდებულები დაატყვევა და თან წაიყვანა, მათი მამულები კი თავის ერთგულ ასურელებს დაურიგა. ამას შემდეგ მესხებისა და ტაბალეზის მდგომარეობა სასიკეთოდ აღარ გამობრუნებულა.

კითხვები განსამოკრებლად. რამდენ ნაწილად გაიყვეს ქართველები შუაღმინარიდან გამოსვლის შემდეგ? რომელ ქვეყნებში დასაბლდენ იგინი? სად ცხოვრობდენ ხეთები? რომელ საუკუნეში იჩინეს მათ თავი? სად ჰქონდათ სატახტო ქალაქი? როგორი მწერლობა ჰქონდათ ხეთებს? რა ვიციტ მათი გარეგნობის შესახებ? რით არიან ცნობილი ხეთების მთავრები: მაუტენერი და ხეთასარი? რა საბუთმა მოაწია ჩვენამდე ხეთასარის დროიდან? როგორ ეპყრობოდა ხეთესარს ეგვიპტის მეფე რამსეს მე-II?

სად ცხოვრობდენ მუსკები ანუ მესხები? რომელ საუკუნეში იჩინეს თავი? რა ხელობას იხსდევდენ? ასწერეთ მათი ბრძოლა ასურეთთან (1150 და 1100 წწლს).

კასკები ანუ კალხები სად ცხოვრობდენ? რა ბედი ეწიათ მათ და მესხებს მე-9 საუკუნეში?

რა და რა სახელებით არიან ცნობილი ტაბალეზი? სად ჰქონდათ ბინადრობა? რამდენ სამეფოდ იყვენ გაყოფილი? რა ხელობით იყვენ განთქმული? ასწერეთ მათი ბრძოლა ასურეთთან მე-7 და მე-8 საუ-

კუნეში ქრ. წინ. როდის დაეცა საბოლოოთ მათი და მესხების მწიფო?

ახლა ჩამოთვალეთ საერთოთ დასავლეთის ქართველი ტომები, რომელთაც თავი იჩინეს მე-14—8 საუკუნეში ქრ. წინ. უჩვენეთ ქართზე მათი მიწა-წყალი და ქალაქები.

IV

აღმოსავლეთის ქართველები მე-11—7 საუკუნეში ქრ. წინ.

როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, შუამდინარიდან გამოსული ქართველების ერთი ნაწილი ტიგრის სათავეებისკენ გამოემართა და ვანის ტბისა და არარატის არე-ჩარე დაიპირა. რადგან მათი ქვეყანა ეფრატის აღმოსავლეთით მდებარეობდა, ამიტომ, დასავლეთის ქართველთაგან გასარჩევად, მათ ჩვენ **აღმოსავლეთის ქართველებს** დავარქმევთ.

თავის ახალ სამშობლოში აღმოსავლეთის ქართველებმა ორი ძლიერი სახელმწიფო დაიარსეს: **ნაირი** და **ურართუ**, რომელნიც ერთმანეთისაგან ვანის ტბით იყვენ გაყოფილი. ნაირის სახელმწიფო ვანის ტბის სამხრეთით მდებარეობდა, ურართუსი კი — იმავე ტბის ჩრდილოეთით.

1. **ნაირა**. ეს სახელმწიფო მრავალ სამთავროთა კავშირის წარმოადგენდა. მისი საზღვრები იყო: ჩრდილოეთით ვანის ტბა, აღმოსავლეთით ურმიის ტბა, სამხრეთით და დასავლეთით — მდ. ტიგრი. მსოფლიო ისტორიაში ნაირის ქვეყანა პირველათ მე-11 საუკუნის დამდეგს იხსენება, როცა მას ასურეთის მეფე ტიგლათ-პილესარ I-ელი შეესია. სწორეთ იმავე 1100 წელს, როცა ამ მეფემ მესხები და კოლხები დაამარცხა, მან დაიპყრო ნაირის ქვეყანაც და ტიგრის სათავეში თავისი ძეგლი ამართა ლურსმული წარწერით, რომელმაც ჩვენს დრომდე მოაწია. ამგვარივე შემოსევა ასურეთის მეფეებმა განსაკუთრებით მე-9 საუკუნეში გაახშირეს: ტიგლათ-პილესარ I-ელის მსგავსათ მოიქცენ ასურ-ნაზირ-აბალ II (885—860 წ.) და სალმანასარ II (860—825 წ.), რომელთაც იმავე ადგილებში ამოაჭრევინეს წარწერანი თავის სახელობაზე. მაგრამ ამ დროს ნაირის ჩრდილოეთით იწყო გაძლიერება აღმოსავლეთის ქართველთა მეორე სახელმწიფომ — **ურართუმ**, რო-

ფ რ ღ ე ბ ა

1910 წელს გაზეთი გამოვა იმავე პროგრამით, როგორც მდგომარე წელს გამოდიოდა. მომავალ წელს გაზეთი გაუმჯობესებული იქნება შინაარსით.

ყოველ დღეურ გამოცემას გარდა 1910 წელს გაზეთს ექნება

სურათებიანი ღაპატება.

ღამატება გამოვა კვირაში ერთხელ—კვირაობით.

გაზეთის ფასი ღამატებიანა: წლით როგორც ქალაქში ისე ქალაქ გარედ ღირს 8 მან. 50 კ., ნახევარი წლით—5 მან. 10 კაპ., ერთი თვით—1 მან.

ცალკე რეკლამები ყველგან ერთი შაური. ღამატებიანი ნომერი (კვირისა) 7 კაპეიკი

ვინც 15 იანვრამდე გაზეთს გამოიწერს და სამ მანეთს შემოიტანს, იმას მიეცემა კედლის თვიური პატარა

კ ა ლ ე ნ დ ა რ ი 1 9 1 0 წ ლ ი ს ა

ხელის-მოწერა ჯერ-ჯერობით მიიღება მხოლოდ ტფილისში:

„დროების“ კანტორაში—დიდი ვანქის ქუჩა, № 12; წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში შ. ქუჩუკაშვილთან—სასხლის ქუჩა, თავდაზნ. ქარვასლა; ნაძალადეგში მეპურე მელიტონ ლოღობერიძესთან—მაგისტრალნი ქუჩზე, გრიბოლ ჩარკვიანის სახლში; რკინის გზის მთავარ სიხელოსნოში ვანო ჭავჭავაძესთან—ტოკარნი ცეხი.

ხელის მოწერათა საშუალებოდ

კანტორა უმორჩილესად სთხოვს ახალ ხელის მომწერთ, თუ ვინცობა ვერ მოახერხებენ ფულის კანტორაში შეტანას, ღამატარებლებს გადასცენ იგი მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს უკანასკნელნი კვიტანციას წარუდგენენ.

ხელის-მოწერა რედაქციის კანტორაში შეიძლება: დღით 8-დან 3 საათამდე. საღამოთი 5-დან 8 საათამდე.

ადრესი: Тифлисъ, Редакция „Дრობა“ И. С. АГЛАДЗЕ.

ჯეჯილი

საქმასწავლებლო სასაბჭოების ჟურნალი

ოსტა პირველი წელიწადი.

მიიღება ხელის მოწერა 1910 წლ.
გამოვა თვეში ერთხელ. ჟურნალში ორი განყოფილებაა
პატარებისათვის და მოზრდილთათვის.

ჟურნალი „ჯეჯილი“
თბილისში ელირება 4 მ. ქალაქ გარეთ (ვაგზავნით) 5.
ნახევარი წლით 3 მ.

ცალკე ნომერი 40 კ.
ქალაქ გარეთ მცხოვრებლებს შეუძლიანთ მიმართონ:
ქუთაისში წიგნის მაღაზიას „იმერეთ“ს და ბათუმში მ.
კალანდაძეს.

ფოსტის ადრესი: Въ тифлисъ въ Ред. Грузыискаго дѣтскаго
журнала „Джеджили“

რედ.—გამომცემელი ან. თუმანაშვილი წერეთლისა.

Открыта подписка на 1910 годъ на газету

„ЗАКАВКАЗЬЕ“

(ГОДЪ ВТОРОЙ)

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой въ Тифлисъ:	Съ пересылкой въ другіе города:
за годъ 6 р. — к.	за годъ 8 р. — к.
за полгода 309 ო კ.	за полгода 4 р. 50 კ.

Помѣсячно повсюду 75 коп. Отдѣльные №—5 коп. Загра,
вицу вдвое. За перемѣну адреса городского на иногородній—1 р.,
съ иногородняго на иногородній—50 коп.

Адресъ редакціи: Тифлисъ, Эриванская площадь, д Гургенова,
общій входъ съ конторой нотаріуса Мгеброва. Редакція откры-
та отъ 9-ти до 4-хъ час. дня и отъ 7-ми до 8-ми час. вечера.
Личво редакторъ принимаетъ отъ 12—1 час. дня.

Редакторъ-Издатель Г. I. Амираджиби.